

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY V PRAZE

ÚSTAV ČESKÉHO JAZYKA A TEORIE KOMUNIKACE

Bakalářská práce

Pavλίna Tučková

Čeština německých mluvčích (případová studie)

Czech of German speakers (case study)

Praha, 2011

prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Katedra / ústav: Ústav českého jazyka a teorie komunikace

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Pavlína Kolaříková

Datum narození: 2. 12. 1987

Kontaktní adresa: Novodvorská 119, Písek – Smrkovice, 397 01

Obor studia / kombinace: Český jazyk a literatura – Dánská studia

Diplomní obor: Český jazyk

Název práce v češtině: Čeština německých mluvčích (případová studie)

Název práce v angličtině: *Czech of German Speakers (case study)*

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Šebesta, CSc.

Konzultant:

Pokyny k vypracování:

1. Studium relevantní odborné literatury
2. Získání dat k jazykové biografii mluvčích
3. Získání jazykového materiálu (nahrávka ve standardizovaných situacích; její přepis; písemný projev na zadané téma, jeho přepis)
4. Analýza jazykového materiálu, identifikace chyb (error)
5. Interpretace zjištěných chyb, jejich zhodnocení (mj. s ohledem na transfer)
6. Shrnutí výsledků, závěry a zhodnocení

Doporučená literatura:

GASS, S. M.; SELINKER, L. (ed.). *Language Transfer in Language Learning*. Amsterdam : Benjamins, 1992.

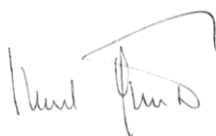
ODLIN, Terence. *Language Transfer*. Cambridge : CUP, 200?

HENDRICH J. a kol. *Didaktika cizích jazyků*. Praha, 1998.

CHODĚRA, RIES. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století*. Ostrava : Ostravská univerzita, 1999.

CHODĚRA, RIES. *Didaktika vyučování cizím jazykům*. I.a II.díl. Ostrava, 1999/2000

Vedoucí práce (podpis):

Datum zadání práce:

opracoval: doc. Hložková

L.S.

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta (13)
Studijní oddělení
Praha I, nám. J. Palacha 2, 116 38

Z. ADAM

.....
Vedoucí základní součásti:

.....
Děkan:

Datum:

*Děkuji prof. PhDr. Karlu Šebestovi, CSc., za vedení práce a za
podnětné konzultace, cenné rady a připomínky.*

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Čeština německých mluvčích (případová studie)* vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. května 2011

Pavčina Tučková

Abstrakt

Tato bakalářská práce je případovou studií, zkoumající český jazyk dvou německých rodilých mluvčích, a to z hlediska fonetického (respektive vlivu fonetiky na ortografický zápis), morfologického, syntaktického, lexikálního a částečně stylistického.

Z rozboru textového materiálu bylo možno odvodit některé chyby, jichž se němečtí mluvčí dopouštějí z různých důvodů, převážně se však jedná o chyby náležející do problematiky transferové lingvistiky. Vysledováním takových chyb je možné zkvalitnit výuku češtiny jako cizího jazyka.

Klíčová slova

Didaktika, jazykový transfer, germanismy.

Abstract

This thesis is a case study which examines the use of the Czech language by two native German speakers considering the aspect of phonetics (or in other words considering the influence of phonetics on the orthographic transcription), morphology, syntax, lexicology and, in part, stylistics.

Some mistakes, which the German speakers make for various reasons, are possible to be derived out of the analysis; the mistakes belong mostly to the problematics of the transfer linguistics. It is possible to improve the teaching of Czech as a foreign language by tracing such mistakes.

Keywords

Didactics, language transfer, Germanisms.

Obsah

1	Úvod	8
2	Didaktika cizích jazyků a její využití v praxi.....	9
2.1	Výuka cizího jazyka.....	9
2.2	Osvojování českého jazyka	9
2.3	Prohlubování znalostí	11
3	Jazykový transfer	12
3.1	Transfer z hlediska didaktiky	12
3.1.1	Hendrichovo pojetí transferu	12
3.1.2	Odlinovo pojetí transferu	13
3.2	Pozitivní transfer – germanismy v češtině.....	15
4	Rozbor jazykového materiálu	17
4.1	Časté problémy a jejich projevy u německých mluvčích	19
4.2	Konkrétní rozbor textů.....	21
4.2.1	Domácí sloh – dopis.....	21
4.2.2	Domácí sloh – popis obrázků	28
4.2.3	Diktát.....	35
4.2.4	Překlad	37
5	Závěr	48

1 Úvod

Na následujících stránkách se budu věnovat popisu a analýze českého jazyka dvou rodilých německých mluvčích (Claudie Böhlandové a Corneliie Janzenové). K tomuto tématu mne přivedla má několikaletá výuka češtiny pro cizince. Vždy se jednalo o mluvčí pocházející z Německa nebo Dánska. Německé mluvčí jsem v době sbírání jazykového materiálu učila již dva roky. I proto jsem si je vybrala jako své probandky, neboť jejich znalosti češtiny byly pokročilejší než u dánských mluvčích.

Cílem mé práce je vysledovat některé základní jazykové jevy, z nichž by bylo možné usoudit, že jsou obvyklé pro rodilé mluvčí pocházející z německého prostředí. Současně nesmím opomenout vliv dalších jazyků jako je například angličtina nebo francouzština.

Svou práci strukturuji následovně: Nejprve se soustředím na didaktiku cizích jazyků a její využití v praxi. Dále se věnuji jazykovému transferu z hlediska didaktiky a vymezení pojmů (například transfer – vnitrojazykový, mezijazykový, pozitivní, negativní). Zmíněny budou i germanismy použité při výuce.

Následuje seznámení s probandkami, popis jazykového materiálu, nastínění očekávaných problémů a chyb a konečně rozbor jednotlivých textů. Ten sestává ze seznámení s konkrétním typem textu, vlastního textu, rozdělení chyb/odchylek do oblasti fonetiky a diakritiky, morfologie, lexikologie, syntaxe a pravopisu, případně stylistiky.

V závěru shrnuji poznatky z předešlých kapitol. Předpokládám, že na základě konkrétních chyb je možné vypožorovat obecné rysy češtiny německých mluvčích. Poznáním těchto rysů může učitel češtiny jako cizího jazyka zkvalitnit svou výuku.

2 Didaktika cizích jazyků a její využití v praxi

2.1 Výuka cizího jazyka

Věnujeme-li se výuce cizích jazyků, musíme brát v potaz především mateřský jazyk našich žáků. Mateřština má totiž významný vliv na proces osvojování a užívání cizího jazyka (1, s. 43). Tento vliv může být jak pozitivní, tak negativní – jde o *pozitivní* nebo *negativní* jazykový *transfer*. Dobrý učitel by měl být schopen využít pozitivního transferu a zároveň mít na zřeteli transfer negativní (interferenci).

Učení cizího jazyka přirozeně neovlivňuje pouze rodný jazyk, nýbrž i další jazyky, které žák ovládá, v našem konkrétním případě šlo o jazyk anglický a francouzský.

2.2 Osvojování českého jazyka

Složky výuky

Při učení je nutno zapojit složky orální, grafomotorické, auditivní a vizuální. Poznatky z psycholingvistiky vedou ke zdůraznění složky orální, mluví se o *principu ústní báze* (1, s. 82). Ta může být realizována různými způsoby. Za základní se považuje audioorální učení (poslech a mluvení), k nimž se později připojí čtení a psaní. Tento postup většinou vyhovuje při výuce mladších žáků, starší žáci již vyžadují propojení všech složek – poslechu, mluvení, čtení i psaní (1, s. 82). Mé žákyně preferovaly v prvních několika měsících výuku skrze poslech a mluvení (respektive opakování a pronášení slov, slovních spojení a vět). Tím byl naplněn předpoklad, že mluvení je jedním z nejdůležitějších aspektů při nácviu cizího jazyka.

Protože se moje žákyně o češtinu zajímaly především proto, že se chtěly dorozumět v běžných řečových situacích, přihlížela jsem k *principu situativnosti* (1, s. 83). Principem situativnosti se rozumí komunikativní zaměření výuky a snaha, aby byl žák schopen reagovat v běžné komunikaci jako například: „Dobrý den, jak se Vám daří?“ – „Dobrý den, děkuji, daří se mi dobře.“

Osvojení slovní zásoby

Učebnice cizích jazyků jsou obvykle koncipovány tak, že každá kapitola se věnuje jistému tématu (pozdravy, rodina, sport atd.) a v rámci každé kapitoly je vysvětlen alespoň jeden

gramatický jev daného jazyka. Jelikož Claudia a Cornelia pracovaly jako učitelky ve školce, vyžadovaly poměrně specifickou slovní zásobu, kterou si chtěly osvojit během prvních dvou měsíců. Zpočátku nechtěly mluvit v souvislých větách, stačily jim pouze české názvy konkrétních věcí jako například *míč*, *panenka*, *vláček*, *medvídek*, *hračka* a další. Seznámení s novým výrazivem může probíhat trojím způsobem sémantizace (1, s. 134):

1. **Znázornění.** Tento způsob se osvědčil v začátcích výuky, kdy se ženy učily pojmenovat věci ve školce v kanceláři a v jednotlivých třídách. Stejně tak dobře fungoval obrázkový slovník, jelikož v dnešní době existují nejen obrázkové slovníky pro děti, ale i rozsáhlé slovníky pro dospělé. Tento způsob učení moje žákyně oceňovaly nejvíce.
2. **Sémantizace v cizím jazyce.** Ta probíhá tak, že se slovo vysvětlí na příkladu věty. Věta by měla mít natolik zřetelný kontext, aby význam slova jednoznačně vyplynul. Dále je možné používat synonyma a antonyma, opisné vysvětlení nebo slovotvorný výklad (učitel → *učitelka*). Někteří učitelé preferují výuku cizího jazyka bez použití mateřského jazyka studentů. Tímto postupem je známá například jazyková škola Berlitz. Tento postup je však dle mého názoru vhodný až po základním seznámení s jazykem a jeho strukturou.
3. **Sémantizace pomocí mateřského jazyka.** Způsob vysvětlení je zdánlivě nejjednodušší, ale při své výuce jsem zjistila, že mé žákyně mají následně větší problém se daný výraz naučit. Mnohem lépe se jim učila slova, jejichž význam vydedukovaly samy z kontextu vět.

Počáteční fáze výuky

Základní zdvořilostní fráze jako pozdravy, poděkování a otázky typu „Jak se máš?“ se učily pouze memorováním bez vyložení jakékoli struktury českého jazyka. Až po delší době jsme přešly k používání učebnice češtiny pro cizince, a to *Tschechisch für Deutschsprechende* od *O. Parolkové* a *J. Novákové*. Zpočátku je nutné věnovat zvýšenou pozornost výslovnosti, neboť pokud se v počáteční fázi učení žák něco naučí špatně vyslovovat, je náročné takovou chybu později eliminovat (např. *těsný* × *děsný*). Samozřejmě se nejedná pouze o chyby výslovnostní, ale i například o užívání vazeb a správných tvarů slov. Na druhou stranu není žádoucí opravovat každou chybu, protože by se mohlo stát, že žák ztratí motivaci a sebevědomí k tomu, aby vůbec v cizím jazyce mluvil.

Cyklické uspořádání učiva

V *Didaktice cizích jazyků* se mluví o cyklickém uspořádání učiva (1, s. 83). To spočívá v tom, že nejprve je žák seznámen s nezákladnějším jádrem učiva a postupně na toto jádro cyklicky navazují další, hlubší a širší poznatky (prolíná se s postupným osnováním, kdy se začíná od nejjednoduššího učiva a přechází se k náročnější látce). Proto se mé žákyně nejprve učily základní slova, pozdravy, dotazy a prosby, které později mohly rozvádět, rozšiřovat a dávat do souvislostí. Z holého podmětu a přísudku tvořit podmět a přísudek rozvitý, z jednoduchých vět souvětí... Cykličnost se týkala i témat jednotlivých lekcí, několikrát se opakovalo téma volný čas, ale pokaždé z jiného pohledu.

2.3 Prohlubování znalostí

Při osvojování českého jazyka jsme, jak již bylo řečeno, využívaly nejvíce poslechu a mluvení. Komunikační situace byly přirozené i simulované – např. jak si objednat večeři v restauraci, jak vysvětlit lékaři, co mě bolí, jak se zeptat na cestu na určité místo, jak si koupit lístky do divadla nebo do kina. V okamžiku, kdy jsme se posunuly od základních frází, bylo nutné žákyním vysvětlit větnou strukturu českého jazyka, deklinaci a konjugaci a mnohá další úskalí českého jazyka.

Reálie a lingvoreálie

Dalším bodem při výuce bylo seznámení žákyň s českými *reáliemi* a *lingvoreáliemi*. Jelikož obě dívky pocházejí z Německa, mnoho českých reálií přirozeně znaly. Seznámení s reáliemi se k výuce jazyka váže již od středověku (1, s. 115). S reáliemi úzce souvisí i lingvoreálie – ty se začaly vydělovat až v moderní době díky hlubší vědecké analýze obsahové stránky cizojazyčné výuky. Základní informace politické, kulturní a geografické žákyním přiblížily náš jazyk, zejména mohly pochopit například české fráze a případně i vtipy.

Zajímal je i vývoj češtiny. Na tuto problematiku jsme narazily mj. při výkladu o českém pravopise a při zmínce o germanismech v češtině. Jinak samozřejmě měla výuka českých reálií především vzdělávací charakter. Tento aspekt však hodiny jazyka obohacoval a pro žákyně byl atraktivním zpestřením vyučování. Současně si při takových úsecích hodin rozšiřovaly slovní zásobu a ujasňovaly, kdy se používá která slohová vrstva – například, že v dopisech se píše převážně spisovně, zatímco při posezení s přáteli není nutné dodržovat pravidla spisovné češtiny, lze používat češtinu obecnou (*velké pivo* × *velký pivo*).

3 Jazykový transfer

V předchozí kapitole jsem psala o didaktice cizích jazyků a jejím využití v praxi. Již na začátku kapitoly jsem se zmínila o jazykovém transferu. Na následujících stránkách tento jev rozeberu podrobněji, neboť jsem přesvědčena, že tematicke transferu je v práci, která se zabývá češtinou německých mluvčích, nutno věnovat vlastní prostor. V praxi se totiž má analýza zkoumaných textů odvíjela právě od transferu a kontrastivní lingvistiky.

3.1 Transfer z hlediska didaktiky

Při výuce cizího jazyka je prospěšné, pokud vyučující s transferem počítá, protože jej může využít k snadnějšímu učení různých jazykových jevů a případně i předvídat, kde mohou vzniknout problémy, a tím se lépe připravit na jejich řešení.

3.1.1 Hendrichovo pojetí transferu

V Hendrichově *Didaktice cizích jazyků* se transfer dělí na *mezijazykový* a *vnitrojazykový* (1, s. 43). Mezijazykový transfer znamená, že si mluvčí přenáší jisté zvyklosti z mateřského jazyka do jazyka cizího. Dále Hendrich zmiňuje vnitrojazykový transfer, při němž jsou převážně využívány analogie v rámci jednoho jazyka. Oba typy transferu mohou být pozitivní nebo negativní.

Mezijazykový transfer

1. **Pozitivní.** Mluvčí nalézá společné znaky mezi svým mateřským jazykem a jazykem cizím, což znamená ulehčení osvojování cizího jazyka. U němčiny a češtiny lze mluvit například o shodné změně znělých konsonantů na konci slov a před neznělými konsonanty v těžce slabice na neznělé, v lexikální oblasti jsou to slova jako například *barva – Farbe, muset – müssen, flaška – Flasche* atp. Výhodou bývají i slova internacionální jako jsou výrazy: *interesanční, agresivní, robot*. Je však třeba mít se na pozoru před tzv. falešnými přáteli – tj. slovy, která vypadají zdánlivě stejně, ale jejich význam se liší. Např. dánský *pædagog* není učitel, jak by se na první pohled mohlo zdát, ale pouze *učitel v mateřské škole*. Během naší výuky došlo k mnoha omylům. Jedním z nich byl text na reklamním plakátu „Šňup – a jsi v pohodě!“ Text se dívkám zdál zcela nelogický, protože slovo *šňup* považovaly za označení rýmy a nikoli šňupání. Tím méně předpokládaly, že se jednalo o jakýsi lék na rýmu.

2. **Negativní.** Uvedu-li konkrétní příklad z německého jazyka, tak je to výslovnost (odlišnost českého a německého *ch*, hrdelní německé *r*, snaha vyslovovat české *y* jako *ü*), slovosled (v češtině je slovosled poměrně volný, kdežto v němčině mají větné členy vymezené postavení ve větě) a s tím související postavení podmětu ve větě (v němčině je podmět vždy vyjádřený, zatímco v češtině se často vyskytuje podmět nevyjádřený), zápor (v němčině je možný pouze jeden zápor ve větě, zatímco v české větě nejsou výjimkou tři a více záporů – např. „Nikdy jsem nikde s nikým nebyl.“), valence, gramatický rod podstatných jmen a další. Vliv na osvojování jazyka má ovšem nejen jazyk mateřský, ale i další osvojený jazyk. Zde mluvíme o sekundárních jazykových vlivech (1, s. 45). Jako příklad mohu uvést časté psaní českého *k* jako *c*, protože moje žákyně nabyly přesvědčení, že tato hláska se zapisuje stejným způsobem jako v anglickém jazyce.

Vnitrojazykový transfer

1. **Pozitivní.** Funguje skrze analogie a analogické řady, a to nejen v cizím jazyce, ale i v jazyce mateřském. Jako příklad je možné uvést tvoření slov a jejich následné tvary, a s tím související skloňování, časování a stupňování.
2. **Negativní.** V tomto případě hraje roli faktor kontrastu a analogie. Můžeme si uvést německá slova *kennen* × *können*, *Platz* × *Ort* × *Stelle*, nebo česká *visel* × *vysel*, *kolej* × *kolej*, *krásný* × *hezký* × *nádherný*. Zde se totiž jedná o mylnou analogii (1, s. 47).

3.1.2 Odlinovo pojetí transferu

Terence Odlin ve své knize *Language Transfer* (2) nastiňuje počátky zkoumání jazykového transferu, postupuje k problematice termínu *transfer*, neboť tento termín, stejně jako mnoho jiných, lze jen těžko jednoznačně vysvětlit. Vymezuje se vůči behaviorismu a říká: [...] *for one thing, the behaviorist notion of transfer often implies the extinction of earlier habits, whereas the acquisition of a second language need not (and normally does not) lead to any replacement of the learner's primary language [...]* (2, s. 25), protože: *Habit is not simply a consequence of habit formation. Odlin pokračuje: Transfer is not simply interference. Transfer is not simply a falling back on the native language. Transfer is not native language influence.* Nakonec Odlin dochází k – jak sám říká – pracovní verzi definice: *Transfer is the influence resulting from similarities and differences between the target language and any other language that has been previously (and perhaps imperfectly) acquired.* (2, s. 27)

Pozitivní a negativní transfer

Na dalších stranách Odlin rozebírá pozitivní a negativní transfer, v popisu pozitivního transferu prakticky dochází ke stejným bodům jako Hendrich.

Negativnímu transferu věnuje Odlin o něco více pozornosti. Píše o *podužívání* (*underproduction*), která nastává ve chvíli, kdy je nějaká větná konstrukce v rodném jazyce používaná málo, a tudíž ji málo používá mluvčí i v jazyce cizím, byť v tom je poměrně běžná.

Oproti tomu může nastat *nadužívání* (*overproduction*) – situace opačná, která někdy může vznikat z důvodu *podužívání*, někdy i z jiných důvodů. Nejčastěji se jedná o jev, kdy mluvčí v cizím jazyce často používá výrazy a větné konstrukce, které se obvykle vyskytují v mateřském jazyce, v cizím však nikoliv.

Jako poslední zmiňuje Odlin *production errors*, kam zahrnuje: 1) substituci slov, 2) kalky a 3) obměny ve větné struktuře.

Může docházet také k *hyperkorektnosti* a/nebo k *neporozumění*. K nedorozumění může dojít ve chvíli, kdy se používají slova mnohovýznamová nebo homonyma. (2, s. 37, 38)

Zkušenost z výuky

K substituci došlo i při mé výuce, kdy žákyně často používaly například místo slova *potkávat* výraz *treffen* (viz německé sloveso *treffen*). K nadprodukcí docházelo velmi často. Například když Claudia a Cornelia ve větách neustále používaly zájmena k vyjádření podmětu, např. „*Já* jsem četla.“ místo běžného „Četla jsem“. K nedorozumění došlo ve větě „Chtěl *objet* překážku.“, protože obě žákyně zaměnily sloveso za substantivum *oběd*, tudíž jim věta nedávala žádný smysl.

3.2 Pozitivní transfer – germanismy v češtině

Při výuce češtiny pro německé mluvčí bylo dobré při osvojování nových výrazů využít germanismy vyskytující se v našem jazyce. Byť některé germanismy mají v současné češtině status nespisovných výrazů, pro lepší zapamatování byly tyto pojmy funkční. Pokud píše o germanismech v češtině, bude dobré zmínit i vědní disciplínu, která se zabývá vzájemným působením jazyků. Je jí *kontaktní lingvistika*. Ta zkoumá okolnosti, povahu a následky vzájemného kontaktu mezi dvěma a více jazykovými systémy, studuje všechny jazykové kontakty bez ohledu na funkční platnost zúčastněných jazykových systémů a poznává tak jazyk (jazykový systém) v jeho vývoji. (3, s. 13-21, 33-44)

Vztahu češtiny a němčiny vůbec byla a je věnována pozornost. Jako příklady bych zde uvedla Havránkovu stať *Die sprachlichen Beziehungen zwischen dem Tschechischen und Deutschen* (4, s. 15-19) nebo Šlosarovy *Česko-německé jazykové kontakty* (5, s. 105-109). Členění germanismů, jejich frekvenci a další podrobnější informace vynechám, protože to pro tuto studii není podstatné.

Použité germanismy ve výuce

Níže uvedená slova jsem použila při výuce a jejich uvedení zefektivnilo vysvětlování pojmů a následné zapamatování a užívání nového slova:

Apartní – apart	Šminky – Schminke
Apetit – Appetit	Šmirglpapír – Schmirgel
Bagr – Bagger	Šňůra – Schnur
Banán – Banane ¹	Špacír – spazieren
Biflovat – büffeln	Špenát – Spinat ¹
Boule – Beule	Šuplík – Schublade
Brýle – Brille	Švindlovat – schwindeln
Cukr – Zucker	Trefit – treffen ²
Fajn – fein	Truc – Trotz
Šlofik – Schlaf	

Slovník cizích slov definuje germanismus jako *jazykový prvek přejatý do jiného jazyka z němčiny nebo podle němčiny v něm vytvořený* (6, s. 223). Lze namítnout, že ne v každém případě se musí nutně jednat o germanismus. Můžeme samozřejmě uvažovat i o slovech

¹ Internacionální výraz

² Zde bylo nutné vysvětlit, že toto slovo má význam *zasáhnout*, nikoli *potkat*.

internacionálních (ta byla také ve výuce použita), avšak považovala jsem za velmi praktické využít podobnosti mezi německými slovy a jejich českými protějšky.

Již na první pohled je jasné, že uvedená slova nejsou součástí spisovné češtiny, nýbrž češtiny *hovorové*, *obecné* či *slangu*. Jelikož obě mé žákyně stály o to, aby byly schopné se domluvit a rozumět běžné češtině, nevnímala jsem rozšíření slovní zásoby tímto způsobem nijak negativně. Žákyně mohly při svém mluveném projevu použít slova, která jim byla blízká, a zároveň bylo jisté, že jim český mluvčí porozumí. Pro mne osobně je v mluveném projevu (není-li oficiální) přijatelnější například výraz *šuplík* nežli spisovná *zásuvka*. O obecné češtině se zmiňuji podrobněji v kapitole věnující se rozboru textového materiálu.

4 Rozbor jazykového materiálu

Předmětem analýzy je domácí sloh – dopis, domácí sloh – popis obrázků, diktovaný text a překlad textu. Jednotlivé druhy textů budu rozebírat zvlášť, neboť každý vznikl za jiných podmínek. Analyzované texty jsou součástí dodatku.

Na závěr připojím shrnutí všech dílčích analýz. Jako výchozí literaturu k analýze jsem si zvolila *Česko-německou srovnávací gramatiku* (7) a *Příruční mluvnici češtiny* (8).

Probandky

První mluvčí je *Cornelia Janzenová*. Narodena 1973 v Bielefeldu, v Severním Porýní-Vestfálsku, kde bydlela až do roku 2008. Vystudovala obor Učitelství pro mateřské školy a získala diplom Sociální pedagog (sedm semestrů na univerzitě). V roce 2008 přijela do Prahy, aby pomohla s vedením soukromé česko-německé mateřské školy. Jejím rodným jazykem je němčina. Od jedenácti let se učí anglicky a v šestnácti letech se začala učit francouzsky, jednalo se o výuku v rámci základní a střední školy. Navíc absolvovala čtyřtýdenní jazykový kurz v Anglii. Aktivně používá německý a anglický jazyk.

Druhou mluvčí je *Claudia Böhlandová*. Narodena 1985 ve Freibergu, v Sasku. Vystudovala obor Učitelství pro mateřské školy. V roce 2008 přijela spolu s kolegyní Cornelií Janzenovou do Prahy, aby podpořila pedagogický tým ve výše zmíněné soukromé česko-německé mateřské škole. Jejím rodným jazykem je němčina. Od devíti let se učí anglicky a od třinácti let se učí francouzsky. Tyto jazyky se učila v rámci výuky na základní a střední škole. Aktivně užívá německý a anglický jazyk.

Sledovat budu jejich jazykový projev jak z pohledu lexikologie, morfologie, syntaxe a pravopisu, tak z pohledu fonetiky. Poslední zmíněné oblasti se dotknu pouze letmo, neboť výslovnostní stránka by vystačila na další samostatnou studii. Zde se o problematice zmíním pouze z důvodu komplexnosti a také proto, že výslovnost následně ovlivnila i způsob zápisu některých slov.

Jazykový materiál

Jazykový materiál jsem získala během výuky českého jazyka – konkrétně během roku 2009 – tj. po roce vyučování. Claudii a Cornelií jsem učila celkem po dobu dvou let, výuka probíhala jedenkrát týdně. Motivací pro obě ženy byla snaha domluvit se česky v běžných situacích – například v obchodě, restauraci, u lékaře či kadeřníka. Z toho vyplývá, že zájem měly pouze o elementární slovní zásobu a základní seznámení s českou gramatikou. Český jazyk chtěly používat především v podobě mluvené, nikoli psané. To bylo dáno i tím, že

věděly, že jejich působení v České republice je na dobu určitou (dva roky) a v práci komunikovaly ve svém rodném jazyce. Češtinu zpočátku aktivně užívaly jen ve výukových hodinách, a následně velmi zřídka i při jiných příležitostech.

Je na místě zmínit, že probandky systematicky odmítaly výuku složitějších gramatických jevů a konstrukcí, jako je například psaná syntax, vidové dvojice, podmiňovací způsob u sloves, rozlišování a následné skloňování substantiv podle vzorů, rozlišování slovesných tříd a časování sloves.

Použité zvýrazňovací mechanismy

Jako zvýrazňovací mechanismy jsem v textu použila uvozovky, kurzívu a tučnou kurzívu. Příkladové věty jsou uvedeny v uvozovkách. Kurzívou zapisuji významná slova či jednotlivé znaky v příkladových větách, úryvky citovaných pramenů, názvy pramenů, příklady slov a slovních spojení, jednotlivých znaků. Tučnou kurzívou jsou zvýrazněny významné znaky v jednotlivých již zvýrazněných slovech. Špatný příklad věty, slovního spojení či slova je uveden vždy první v pořadí, následuje příklad správný.

Očekávané odchylky

Již na základě hrubého porovnání češtiny s oběma jazyky, které probandky aktivně ovládají, bylo možné předvídat, kde bude docházet k největšímu počtu odchylek – k nejvyšší chybovosti. Jde o problémy se skloňováním a časováním, rozlišováním časů a s tím související časovou posloupností, s videm a slovosledem (především s vyjadřováním podmětu ve větě a umístěním příklonek *se* a *si*), a přirozeně se naskýkala i problematika idiomatických konstrukcí.

Ve výslovnosti (a následně v psaném jazyce) jsem očekávala potíže s kvantitou samohlásek, s hláskami *č*, *ř*, *d'*, *ň* a *ch* (česká hláska *ch* se velmi liší od německého *ich-laut* a *ach-laut*) a pravděpodobně se – pro německé mluvčí nezvyklými – souhláskovými skupinami a slabikami se slabikotvorným *l* a *r* (*krk*, *čtvrtek* atp.).

Teoretické východisko

Teoretickým východiskem pro práci mi byly odborné texty věnující se kontrastivní lingvistice (Štíchova *Česko-německá srovnávací gramatika*), transferu (například Odlinův *Language transfer*), didaktice cizích jazyků a jazykové příručky. Přistoupím-li na to, že budu analyzovat český jazyk svých žákyň, je jistě nutné zahrnout i způsob výuky a teoretická východiska pro vyučování češtiny jako cizího jazyka.

4.1 Časté problémy a jejich projevy u německých mluvčích

Fonetika a diakritika

V oblasti fonetiky – respektive jejím vlivu na diakritiku – lze v psaném projevu očekávat mnohé odchylky, a to z prostého důvodu, že v němčině se čárky k označení délky samohlásek nepoužívají. V němčině v ortografické podobě dlouhý zavřený vokál signalizuje *zdvojený vokál v téže slabice, spojení -ie, Dehnungs-h³ (nevyslovuje se), jednoslabičná slova, vokál na konci slabiky před jednoduchým konsonantem uvnitř víceslabičného slova, vokál uvnitř jednoslabičného slova před jedním nebo více konsonanty, v nichž daný vokál stojí na konci slabiky*. Naopak krátké jsou otevřené vokály, *pokud za nimi následují dva nebo více konsonantů nebo se jedná o vokál v jednoslabičných slovech, u nichž neexistuje víceslabičný tvar (neohebná slova)* (9, s. 19-21).

Stejně tak mohou dělat potíže háčky u písmen *ž, š, č, ř, d', t', ñ*. Navíc žákyním hlásky *š – č* a *ř – ž* zněly často totožně. Tyto konsonanty patří do skupiny *postalveolárních* (špička jazyka proti zadní části alveol (9, s. 45)).

Hlásky *ch* probandkám činila při výslovnosti i poslechu potíže, a to navzdory tomu, že hlásky *ch* v němčině existuje, byť s poněkud odlišnou výslovností a v jiném seskupení hlásek (*ich-laut* patří do skupiny konsonantů *palatálních* stejně jako *t', d', ñ, j*, hřbet jazyka proti tvrdému patru (9, s. 45)), zatímco české *ch* – v němčině spíše jako *ach-laut* – lze zařadit mezi konsonanty *velární* stejně jako *k* a *g*, (hřbet jazyka proti měkkému patru (9, s. 45)).

Morfologie

Pády

Morfologický aspekt českého jazyka byl pro mé žákyně snad jedním z nejtěžších k naučení a pochopení. Němčina má pády pouze čtyři, čeština sedm. Pátý pád byl pro německé mluvčí takřka nepochopitelný. Navíc jsem zjistila, že jejich české kolegyně ve školce pátý pád při oslovování takřka nepoužívaly. To poněkud ztížilo používání pátého pádu v praxi, neboť žákyně měly pocit, že to není nutné. S pády souvisí i předložky, které se v češtině váží mnohdy s jinými pády než je tomu v němčině.

³ Česky *prodlužovací „h“*

Gramatický rod

Otázka gramatického rodu skýtala mnohá úskalí, neboť žákyně měly tendenci přenášet gramatický rod ze svého jazyka do češtiny. Takže nebyl výjimkou *to dům* ani *to kniha*. Při rozpoznávání rodů jim následně zčásti pomohlo vysvětlení vzorů u českých substantiv, kdy podle koncovky byly žákyně schopné určit rod substantiva. Přesto se však raději chtěly rody a koncovky v konkrétních pádech učit pamětně, nežli na základě analogií se vzory.

Koncovky

S rodem souvisela přídavná jména a jejich koncovky, které se řídí rodem substantiva, navíc přídavná jména měkká a tvrdá a jejich odlišné koncovky se zdály v porovnání s německým skloňováním adjektiv nesrovnatelně složitější (alespoň z pohledu žákyň).

Zájmena a číslovky

Zájmena osobní a jejich tvary se probandky naučily opět pamětně. Číslovky byly takřka bez problémů, pokud pomínu jejich používání v časových údajích. Jednalo se o tvary *hodina* *hodin* *hodiny* a používání výrazu *čtvrt*, viz *čtvrt na tři* a německé *ein Viertel nach zwei*, tj. *čtvrt po druhé hodině*.

Slovesa

Konjugace sloves byla svou obtížností pro německé mluvčí srovnatelná s deklinací substantiv. Navíc jsme narážely na to, že čeština používá mnohem méně časů nežli je tomu v němčině. Perfektum překládaly zprvu obě dívky vždy doslovně, tedy například místo *malovala jsem* říkaly *já mám malovat* podle německého *ich habe gemalt*. Způsob podmiňovací v češtině nepoužívaly, vyjma spojení *chtěla bych*.

Lexikologie

Z hlediska lexikologie velké potíže činily předložkové vazby, fráze a přenos německých slov do češtiny (*trefovat*, *trinkat* aj.), homonyma a synonyma.

Syntax

V oblasti syntaxe se projevovalo německé pravidlo vyjadřovat podmět ve větě. V českém jazyce není vyjádření podmětu vždy obligatorní. Používání podmětu také souviselo s tím, že si žákyně ne vždy byly jisté použitím vhodného zájmena, a proto docházelo k opakování – nadprodukcí některých slov.

Gramatický slovosled v němčině je poměrně jasně dán. Rozhodně je pevnější než slovosled v češtině. V němčině slovosled patří *k výrazným a centrálním gramatickým jevům, z nichž specificky německé jsou obecně zejména: pozice určitého tvaru slovesného (verbum finitum) na druhém nebo posledním místě ve větě; tzv. větný rámec a postavení jeho složek ve větě; slovosled částí složeného přísudku. Naproti tomu ke společným slovosledným jevům v obou jazycích patří: pozice předložek, spojek, zájmen a morfému sich; aktuální přemísťování větných členů vzhledem k danému komunikativnímu záměru.* (7, s. 133)

Pravopis

Pravopis je jev velmi specifický a pro mé žákyně byl zcela nový a jeho naučení se (v té nejzákladnější podobě) probíhalo memorováním. Problémem bylo rozeznat slova příbuzná. Například předpona *vy-* se může jevit jako velmi problematická. Na druhé straně český pravopis byl při výuce záležitostí pouze okrajovou.

Do oddílu *pravopis* řadím i jevy, které sem spadají částečně. Jedná se například o chybný způsob zápisu (bylo možné uvažovat i o zařazení do oddílu lexikologie nebo diakritiky), případně jevy, které nelze zařadit do výše zmíněných oddílů. Termín *pravopis* je zde proto vymezen velmi volně.

Stylistika

Stejně tak hledisko stylistické, které budu zmiňovat, slouží spíše k tomu, aby si čtenář této práce mohl uvědomit, k čemu který text měl konkrétně sloužit, nežli k tomu, aby charakterizoval styl začátečníků v češtině. Ačkoli i toho se dotkneme, ale pouze letmo.

4.2 Konkrétní rozbor textů

4.2.1 Domácí sloh – dopis

Prvním textem k rozboru byl domácí sloh – konkrétně dopis. V něm se probandky měly představit, tedy uvést o sobě základní informace, a zároveň alespoň částečně dodržet formu dopisu. Na napsání textu měly více než týden a bylo možné využít slovníky nebo jiné jazykové příručky, kterými probandky disponovaly. Dalo se očekávat, že chybovost bude o něco nižší, přinejmenším v oblasti pravopisu a lexikologie. Morfologie již mohla být obtížnější, protože v málokterém základním slovníku je uvedeno skloňování nebo časování konkrétního slova.

Claudia

Dobrý dén!

Jmenuji se Claudia Böhländ. Pocházím z Německa. Můj rodiště je Freiberg v Sachsen. Je mi dvacet čtyři let a mám ve osmnáctého dubna narozeniny.

Od září bydlím s můj přítel v praha a já rada to město. Bohužel mluvím pouze málo česky. Ale chtěla bych učit se hodně česky. Pro mne je ř hodně těžký.

Moje oblíbené česky jídlo je svíčková na smetaně a palačinky. Moje oblíbene nápoj je horka čoclada a od moje čas v česky pivo take.

Pracuji jako učitelka v mateřská škola. Já dělám hodně v moje volno. Trefovam můj rodina aa kamarády, rada tencovat, výlet, péct a dělat zeřt.

Na slad!

Fonetika a diakritika

Claudia měla velké problémy s kvantitou samohlásek a to se projevilo jak v češtině mluvené, tak následně v češtině psané – viz *dén* × *den*, *delam* × *dělám*, *mluvim* × *mluvím*, *rada* × *ráda*, *oblíbene* × *oblíbené*, *horka* × *horká*, *take* × *také*. Tento nedostatek bylo možné očekávat, neboť v německém jazyce se diakritická znaménka nepoužívají. Zdena Palková ve své *Fonetice a fonologii češtiny* píše: *Inventář českých samohlásek je poměrně malý, jednotlivé hlásky jsou navzájem dobře odlišeny a ve všech slabikách slova se vyslovují plně, nepodléhají redukci. Jejich podoba je poměrně stabilní, vliv sousední souhlásky nebo pozice ve slově je nevýrazný. To zároveň znamená, že v řeči samohlásky představují výrazný faktor, který je podstatný jak pro srozumitelnost, tak pro stylovou charakteristiku projevu.* (10, s. 170)

Morfologie

Claudia neskloňuje své příjmení Böhländ. Tento jev⁴ v češtině – totiž přechylování příjmení skrze koncovku *-ová* – lze označit jako lingvoreálii, neboť v němčině přechylování příjmení nefunguje. Žákyně navíc hodnotila přechylování pomocí koncovky *-ová* jako nadbytečné i v případě, že se jednalo o příjmení česká.

⁴ Přechylování patří do oblasti morfematiky. Ve zkoumaných textech se však jedná o ojedinělý jev, a proto je v rámci studie zařazen do odstavce *morfologie*.

Nerozlišuje rody a neskloňuje a nečasuje – viz *můj rodiště* × *moje rodiště*, *s můj přítel* × *s mým přítelem*, *moje oblíbene nápoj* × *můj oblíbený nápoj*, *moje čas* × *můj čas*, *v moje volno* × *ve svém volnu*, *můj rodina* × *moje rodina*. Otázka volby mezi tvarem *můj* a *moje* úzce souvisela s určením gramatického rodu.

Zvratné *svůj* probandky nepoužívaly vůbec. Pro jejich komunikační potřeby to nebylo důležité. V němčině se zvratné *svůj* nepoužívá a navíc i někteří čeští mluvčí mají problém, kdy takovýto tvar použít a kdy ne.

V Praha × *v Praze* nebo *v mateřská škola* × *v mateřské škole* bylo ukázkou toho, že pokud student nezná správný tvar substantiva (nebo jakéhokoli ohebného slovního druhu), zvolí tvar základní – slovníkový.

Ráda tancovat × *ráda tancuji* nebo *mám ráda tancování* či *tanec* – zde je možné hledat analogie s německým *ich liebe Tanzen*, kdy substantivum *das Tanzen* je deverbativum pocházející ze slovesa *tanzen*, a právě proto Claudia zvolila infinitiv namísto přítomného tvaru nebo substantiva.

Štícha ve své srovnávací gramatice píše, že *kerékoli podstatné jméno, at' vlastní nebo obecné, je v komunikaci užito vždy tak, že se jím odkazuje, poukazuje nebo ukazuje na nějaký (určitý nebo neurčitý) předmět řeči (komunikace) [...] I když gramatický rod substantiva je imanentní, vnitřní vlastností, tato vlastnost dochází uplatnění teprve tehdy, činíme-li z pouhé potenciální pojmenovací jednotky jednotku textovou, byť minimální [...] V obou jazycích každé substantivum potenciálně předpokládá (implikuje) jeden z tvarů jej určujícího (determinujícího). V češtině jde o zájmena, adjektiva a číslovky, v němčině navíc ještě o člen [...] Při determinaci substantiva členem, zájmenem nebo adjektivem dochází ke kongruenci v čísle a pádu substantiva a určujícího (determinujícího) jména a německého členu. Tato vlastnost substantiva se nazývá jeho gramatickým rodem. (7, s. 194-200) A právě gramatický rod činil německým mluvčím veliké potíže. Bohužel, ač je v češtině rod zčásti vázán na slovotvornou koncovku, ne vždy bylo pro probandky snadné určit správný rod a následně zvolený tvar slova vhodně vyskloňovat například v gramatickém cvičení nebo při konverzaci. Jako příklady uvedu *das Buch* × *ta kniha*, *das Haus* × *ten dům*, *die Kunst* × *to umění*.*

Dále nastal problém s volbou mezi předložkou *v* a *ve* (Pokud pomínu, že v domácím slohu došlo k výběru špatné předložky vůbec, protože ve větě „Mám narozeniny 12. prosince.“ nepoužiji žádnou předložku před datem, neboť datum je v genitivu. U Claudie došlo k mylné analogii se spojením *v dubnu* → *v/ve 18. dubna* × *18. dubna*).

V PMČ se uvádí, že *některé předložky mohou mít dvoji podobu, vokalizovanou a nevokalizovanou: z/ze, s/se, v/ve atd. Vokalizovaná předložka se užívá obvykle tehdy, začíná-li slovo po předložce stejnou nebo podobnou souhláskou (párovou znělou nebo neznělou, tupou nebo ostrou sykavkou) nebo skupinou tří konsonantů...* (8, s. 345) V poznámce se současně uvádí, že podoba předložky může být závislá i na jiných faktorech – například na rytmu.

Moje žákyně v mluveném projevu téměř systematicky používaly vokalizovanou variantu předložek, což zdůvodňovaly tím, že výslovnost je pro ně poté snazší, zatímco v projevu psaném používaly varianty obě, s větším či menším úspěchem.

Lexikologie

Jak je již uvedeno výše, došlo k mylné analogii ve spojení *mít narozeniny ve 18. dubna*. Další pochybení lze nalézt ve větě *...a já rada to město × mám ráda to město*. Domnívám se, že zde došlo k mylné analogii se slovesem *lieben*, místo se slovesem *gern haben*.

Projevila se i špatná znalost způsobu zápisu lexika, která se dala očekávat, neboť žákyně upřednostňovaly pouze poslech a mluvení, nikoli psaní a čtení. Na mysli mám tato slova: *čoclada × čokoláda* (zde se navíc projevil negativně transfer z anglického jazyka, kdy žákyně byla přesvědčena, že *k* se v češtině zapisuje jako *c*), *tencovat × tancovat*, *zeřt × žert*, *na slad × na shledanou* (zde je patrný vliv hovorové češtiny a obligátního *na shle*), *záměna česky × Čechy*.

Rozebírám-li text z lexikologického hlediska, nesmím opomenout transfer z němčiny, a to ve spojení *od moje čas v česky* dle německého *von meiner ankommen nach Böhmen*, *rada tencovat* dle *gerne tanzen* a konečně *trefovam můj rodina* od slovesa *treffen*.

Syntax

Negativní transfer z němčiny do češtiny se projevuje u Claudie například vyjadřováním podmětu v každé větě, i tam, kde by jej čeština nevyjádřila. Viz věta „*Já rada to město.*“ × „*Mám ráda to město.*“ nebo „*Já dělám hodně v moje volno.*“ × „*Dělám hodně věcí ve svém volnu.*“

K vyjádření/nevyjádření zájmena *já* Štícha říká, že *ve spisovné němčině mluvčí poukazuje sám k sobě vždy pomocí zájmena ich [...] V češtině je situace mnohem komplikovanější. Zájmeno já se velmi často neužívá, neboť vyjádření podmětu není v češtině obligatorní. Avšak přesto není užívání zájmena já v češtině žádnou výjimkou. Naopak: v mnoha případech je jeho užití obvyklé, preferenční, nebo dokonce noremní. Podat zevrubný a detailní popis užívání zájmena já v dnešní mluvené i psané češtině není možné ze dvou důvodů: jednak nějaká striktní pravidla tu patrně neexistují, jednak detailní a pro kontrastivní účely plně vyhovující*

výzkum tohoto jevu nebyl dosud publikován (některá pravidla popisuje M. Zimová). (7, s. 209) Následuje výčet některých situací, kdy je použití zájmena *já* nutné, možné a naopak zcela nevhodné. Ale platí, že tato pravidla nebyla funkční stoprocentně. Probandky se postupně naučily, že není-li kladen důraz na vyjádření osobního zájmena, nemusí jej ve větě vyjadřovat vůbec.

Pozice příklonek *se/si* řešila Claudia buď dle analogie se svým mateřským jazykem, nebo použila naučené pořadí příklonky ze slovníkového tvaru *infinitiv + se*. Viz věta „Ale chtěla bych *učit se* hodně česky.“ × „Chtěla bych *se* hodně *učit* česky.“ V němčině i v češtině existuje několik pravidel, podle nichž se řídí pozice *se/si*. V němčině mezi nejzákladnější pravidlo patří umístění morfému *sich* do postpozice (7, s. 160) a toto pravidlo Claudia uplatňovala ve většině případů.

Pravopis

Z hlediska pravopisu/chybovosti byl problém s psaním velkých a malých písmen. V němčině se veškerá substantiva píše s velkým počátečním písmenem. V češtině toto nefunguje, ale pravidla pro psaní velkých a malých písmen u proprií jsou poměrně jasně dána. Vzhledem k tomu, že se správným zapsáním proprií mají mnohdy potíže i rodilí čeští mluvčí, bylo předem jasné, že o to větší potíže způsobí mým žákyním. V tomto písemném úkolu Claudia napsala *v praha* × *v Praze*, *v česky* × *v Čechách*. Používá koncovku *-ý* namísto *-é*, což je ovlivněno obecnou češtinou viz *česky jídlo* nebo „*Ř* je hodně těžký.“ V tomto případě lze uvažovat i o zařazení do stylistiky.

Stylistika

Domácí sloh byl koncipován jako dopis obsahující základní informace, tj. jméno, věk, místo narození, zaměstnání a koníčky. I z toho důvodu text začíná pozdravem a také končí rozloučením. Věty jsou převážně jednoduché, výjimečně se vyskytuje souvětí. Některé větné konstrukce se opakují, např. *moje oblíbené jídlo* a *moje oblíbené nápoj*, což je očekávatelné u začátečníka, který raději volí jednoduché větné konstrukce a neutrální slovní zásobu, případně si zapamatuje jeden frekventovaný tvar slova, a ten následně používá bez rozlišení rodů, pádů atp.

Cornelia

Dobry den!

Duben 2009

Jmenuji se Conny. Je mi 35 let. Jsem z Německa. Pracuji jako pedagogická vedoucí v mateřská školka. Učím se česky od září 2008 a to je velmi těžký, ale mám ráda. Mluvím česky jen trochu a rozumím jen trochu taky.

Praha je krásná město. Bavi mě jít do staré město a návštěva divadla nebo kina. Tady je dobry výstavy taky. Mám rada Praze.

Moje rodina sous v Německo. Mám jednoho bratra, jmenuje se Ralf. Je technik a je vdaná. Jeho dcera jmenuje se Lena, je 2,5 let.

Myslím na moje rodina často. Budou přijíždět příští tyden. To je skvěly!

Fonetika a diakritika

Stejně jako Claudia má i Cornelia problémy s kvantitou českých samohlásek. Mnoho českých slov se naučila vyslovovat špatně, takže je poté i špatně psala, například *vedouci* × *vedoucí*, *tyden* × *týden*, *skvěly* × *skvělý*, *učím* × *učím*, *bavi* × *baví*, *myslim* × *myslím*. Naučení se některých slov s krátkou samohláskou patrně podpořila i hovorová čeština, kdy mnozí mluvčí (především kolegyně z Corneliiny práce) samohlásky dlouze nevyslovují, viz *myslim*, *rohlik*, *polivka*.

Dále přidala písmeno ve slovese *jmenuje*, tento jev souvisel s tím, že Corneliu se špatně vyslovovalo *jmenuje*. Proto si výslovnost upravila a přidávala hlásku *e*, což se odrazilo ve způsobu zápisu.

Morfologie

Podobně jako Claudia ani Cornelia neskloňuje správně. Např. *v mateřská školka* × *v mateřské školce*, *Praha je krásná město* × *Praha je krásné město* (zde narážíme na problematiku rodu, ačkoli předpokládám, že žákyně zprvu chtěla napsat *Praha je krásná* a *město* doplnila později a už nevzala v potaz gramatický rod tohoto slova), *do staré město* × *do Starého Města*, *výstavy je* × *výstavy jsou*, *mám rada Praze* × *mám rada Prahu*, *v Německo* × *v Německu*, *myslim na moje rodina* × *myslím na moji rodinu* × *myslím na svou rodinu*.

Ve větě „Budou přijíždět příští týden.“ došlo k několika pochybením – Cornelia užila špatný tvar slovesa jednak tím, že použila pomocné sloveso *budou* a jednak tím, že namísto dokonavého *přijet* napsala nedokonavé *přijíždět*.

Cornelia automaticky vyjadřovala budoucnost konstrukcí *být + infinitiv*, neboť si odmítala zapamatovat a následně aktivně používat výjimky, jako bylo právě *příjet* nebo *přijít*, *nakoupit* atp.

V němčině je totiž také možné použít k vyjádření budoucnosti přítomný tvar slovesa, avšak je to vázáno na použití příslovečného určení času „Ich komme *morgen*.“ nebo „Sie kommen *nächste Woche*.“ Vid v češtině byl pro Corneliu poněkud obtížnou záležitostí, což lze přičítat neznalosti vidových dvojic. Cornelia se vždy naučila jeden tvar slovesa a ten používala. Považovala za redundantní pamatovat si dvojice *přijít* a *přicházet* nebo *navštívit* a *navštěvovat*, zvláště pokud jejím primárním cílem bylo dorozumění se a nikoli gramatická správnost tvarů.

Štícha píše, že v němčině zůstává v mnoha případech vidový význam dokonavosti nebo nedokonavosti nevyjádřen. Lze říci, že vidový protiklad známý z češtiny a jiných slovanských jazyků není v němčině (a mnoha jiných jazycích) systémově reflektován. Jestliže např. daný proces (např. *zavřít/zavírat*, *otevřít/otevírat*) implikuje dokončenost s výsledným stavem, může být přesto, jak ukazují právě slovanské jazyky morfologicko-slovotvornou kategorií vidu, pojímán dokonavě (komplexně) i nedokonavě (nekomplexně). V němčině se však takový vidový protiklad nevyjadřuje, je neutralizován. (7, s. 541)

Lexikologie

I v Corneliině krátkém textu se vyskytla pochybení v lexiku. Mám na mysli „Moje rodina *sous* v Německo“, kdy jde o vliv mluvené češtiny (výraz *sou*). Koncovka *-s* je projevem transferu z francouzštiny. Je možné zařadit tento jev do oblasti morfologie, ale probandka vnímala jednotlivé tvary sloves jako různá slova, nikoli jako varianty.

Poslední výraznou chybou bylo použití slova *vdaná* ve spojitosti s bratrem. Tuto chybu lze vysvětlit tím, že v němčině se jak pro ženu, tak pro muže používá výraz *verheiratet*. Je zajímavé, že i v mnoha dalších jazycích se pro obě pohlaví používá stejného slova – *married* v angličtině, *mariée* ve francouzštině, *gift* v dánštině.

Přenos z němčiny do češtiny nastal i ve větě „[...] Lena je 2,5 let.“ V němčině není problém říci: „Sie ist zwei und halb.“ Totéž platí i v jiných germánských jazycích, viz dánské „Hun er fem.“ V našem jazyce ovšem častěji používáme vazbu se třetím pádem „Je jí dva a půl roku.“

Syntax

Pozice částice se ukázala jako problematická ve větě „Mluvím česky jen trochu a rozumím jen trochu *taky*.“ Jedná se o přesný převod z německého „Ich spreche tschechisch nur ein

bisschen und ich verstehe nur ein bisschen *auch*.“ Vysvětlování české syntaxe, která nemá tak pevná pravidla jako německý jazyk, bylo těžké, a probandky ho systematicky odmítaly. Proto k podobným chybám docházelo často.

Mluvím zde o slovosledu gramatickém, který *je integrální součástí gramatiky daného jazyka, její syntaxe. Jde o soubor pravidel lineárního uspořádání slov v syntaktických strukturách...* (7, s. 121)

Stejně jako v případě Claudie, i Cornelia měla potíže s pozicí příklonek *se/si*, viz věta „Jeho dcera jmenuje *se* Lena.“ I Cornelia se řídila jednoduchým pravidlem umístit *se* za sloveso, k němuž náleží. Nevzala již ovšem v potaz, že věta nezačíná slovesem jako například věta „Jmenuji *se* Conny.“ Vidíme tedy, že došlo k mylné analogii.

Pravopis

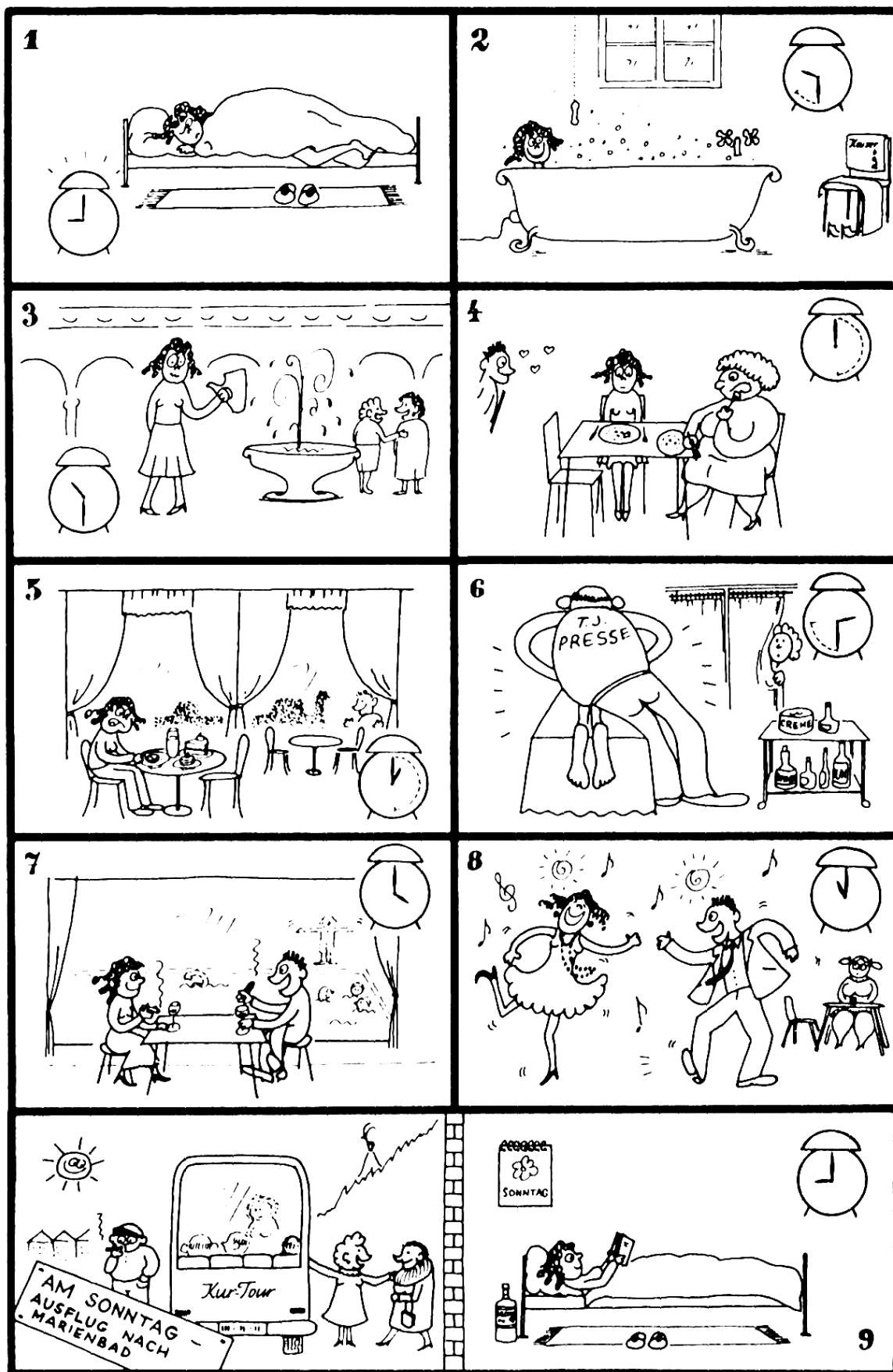
Z hlediska pravopisu došlo k několika chybám, a to ve slově *jaco* × *jako*. I u Cornelia se objevují chyby ve psaní velkých písmen viz *staré město* × *Staré Město*. Diakritická znaménka již nezmiňuji, neboť jejich použití souvisí s výslovností a o té bylo pojednáno již výše.

Stylistika

Zadání měly obě probandky stejné, proto i zde nalezneme informace o jméně, věku, profesi a podobně. Nicméně Cornelia byla ve svém projevu více stručná a ve většině případů volila krátké, jednoduché věty. Některá slova, respektive koncovky slov, jsou převzata z hovorové češtiny, s níž byla Cornelia nejvíce ve styku, viz *to je těžký* nebo *to je skvělý*.

4.2.2 Domácí sloh – popis obrázků

Druhým textem k rozboru je znovu domácí sloh. V tomto případě však studentky měly jasné zadání – popsat děj vyobrazený na devíti obrázcích (viz Obr. 1). Zajímalo mne, jak si probandky poradí s časovou posloupností, jaký zvolí čas vyprávění, zda napíše vyprávění nebo se omezí na jednoduchý popis. Předpokládala jsem, že vyprávění samotné pro ně nebude problematické, protože na tento typ promluvy už byly zvyklé (například když po víkendu vyprávěly, kde byly a co dělaly).

Obr. 1: Předloha k domácímu slohu – popis obrázků; převzato z (11, s. 191)

Claudia

Vidím žena v postel. Ona jmenuje Sarah. Ona spá. Před její postel jsou boty. Je ještě brzy. Je devět hodiny. Ona vstává a koupá v vanu. V vanu je mýdlo. Je půl desáté. Ona před studna. Ona drží konev v ruku. Za Sarah jsou dvě žena a mluví spolu. Je půl jedenácti. Je poledne Sarah sedí na stůl v tlusta žena. Ona jí s nůz a vidlička. Má lákat vlevo od její je Sarah. Ona ne má hlad. Muž dívá se zamilovaný. Je jedna hodiny. Sarah je sám na stůl. Před její je dort, vodu a ještě jednu talíř. Sarah ne ladá jídlo. Je půl třetí. Sarah dostává masáž od silný muž. Je čtyři hodiny. Sarah sedí před koupaliště. Ona je na stůl v muž. Močna on je muž, který Sarah zamilovaný dívka. Oba kouřit a vypravovat. Sarah tancuje s muž. Má hezké šaty a dlouhu řetěz. Muž má oblek a Binder? Je jedenáct hodiny. Vidím autobus od „Kur – – Tour“. On je neděle a bus jede do Marienbad. Hodně lidé dělají výlet. Slunce svítí, tak počasí je krásné. Ale Sarah ne dělá výlet do Marienbad. Ona leží v postel a čte. Je devět hodiny.

Fonetika a diakritika

I tentokrát došlo k několika chybám týkajících se kvantity hlásek a jejich zápisu. Claudia napsala *můz* × *muž* a naprosto shodně *nůz* × *nůž*. Na grafické značení délky samohlásky zapoměla u *krasné* × *krásné*, *močna* × *možná*, *tlusta* × *tlustá*, *sedi* × *sedí*. V jednom případě napsala *ješte* × *ještě*.

Morfologie

Chyby morfologické dělala Claudia při skloňování substantiv, adjektiv a zájmen: *vidím žena* × *vidím ženu*, *v postel* × *v posteli*, *je devět hodiny* × *devět hodin*, *v vanu* × *ve vaně*, *před studna* × *před studnou*, *v ruku* × *v ruce*, *jedenácti* × *jedenácté*, *na stůl* × *na stole*, *v tlusta žena* × *s tlustou ženou*, *nůz a vidlička* × *nožem a vidličkou*, *od její* × *od ní*, *vodu* × *voda*, *jednu* × *jeden*, *jedna hodiny* × *hodina*, *sám* × *sama* (zde je možno uvažovat i o zařazení do lexikologie, neboť Claudia vnímala slova *sám* a *sama* nikoli jako tvary lišící se gramatickým a přirozeným rodem, nýbrž jako dvě samostatná, odlišná slova), *před její* × *před ní*, *od silný muž* × *od silného muže*, *před koupaliště* × *před koupalištěm*, *zamilovaný* × *zamilovaně*, *s muž* × *s mužem*, *dlouhu řetěz* × *dlouhý řetěz*, *jedenáct hodiny* × *jedenáct hodin*.

Výše zmíněných chyb se dopouštěla proto, že často užívala slovníkového tvaru slova (rozuměj nominativ singuláru), zaměňovala pády daného substantiva, například u spojení *na stůl* (akuzativ) × *na stole* (lokativ) nebo *před koupaliště* (akuzativ) × *před koupalištěm* (instrumentál).

Tvar *hodiny* volila Claudia na základě poměrně jasného myšlenkového pochodu. A to: tvar *hodina* je v singuláru, proto se říká jedna *hodina*, *hodiny* jsou tvar plurálu. Devět je číslovka, vyjadřující plurál, tudíž Claudia volila tvar devět *hodiny*. Úvaha, že by mohlo jít o jinou pádovou vazbu a bylo by nutné nějak tvar *hodiny* dále skloňovat, už byla příliš složitá. Navíc bylo matoucí, že pro číslovky dvě, tři a čtyři se používá tvaru *hodiny*, zatímco od číslovky pět a výše se tvar mění na *hodin*.

Oproti tomu ve větě *za Sarah jsou dvě žena* × *dvě ženy* Claudia použila tvar singuláru. Lze uvažovat například o těchto příčinách chyby: nepozornost nebo neznalost plurálového tvaru.

U sloves Claudia použila koncovku náležející slovesům páté slovesné třídy, vzor dělá, viz *spá* × *spí*, *koupá* × *koupe* (probandka zde uplatnila jednoduchý postup, o němž se domnívala, že je správný – od infinitivního tvaru *spát* odloučila koncovku *-t* a domnívala se, že tím vytvořila správný tvar třetí osoby přítomnosti singuláru, první osobu singuláru by vytvořila jako *spám*).

Pokud si Claudia nebyla jistá tvarem slovesa, užila infinitiv, v tomto textu *kouřit* × *kouří* a *vypravovat* × *vypravují*. Ve větě „Močna on je muž, který Sarah zamilovaný *dívla*.“ × „Možná je to muž, který se na Sarah *díval* zamilovaně.“ se Claudia pokusila vytvořit minulý čas, avšak došlo ke zkomolenému tvaru. Navíc jej Claudia utvořila v ženském rodě, nikoli v mužském.

Lexikologie

Claudia si jako jméno hlavní postavy vyprávění zvolila *Sarah*, česká varianta by byla *Sára*. Tento jev nepovažují za výraznou chybu, obzvláště v dnešní době, kdy se i v českém prostředí používají jména typická spíše v jinojazyčných prostředích.

V textu došlo k záměně slov *studna* a *fontána*, *kašna*. V němčině se však do jisté míry pojmy překrývají. Například *der Brunnen* je přiřazeno jak ke slovu *studna*, tak ke slovu *kašna*, *zřídlo* (12, s. 110; 13 s. 83). Zadá-li se do internetového vyhledávače *der Brunnen*, jako první význam se zobrazí *studna* a nikoli *fontána*, eventuálně *zřídlo*. (14)

Záporky Claudia píše jako samostatné slovo a nikoli dohromady se slovesem: *ne má* × *nemá*, *ne ladá* × *neláká*, *ne dělá* × *nedělá*. Příčinou této odchylky je psaní německého *nicht* zvláště, viz: „Ich will *nicht* lernen.“

Některá spojení vypovídají o transferu z němčiny, a to: *dostává masáž od* × *masíruje ji* a *dělají výlet* × *jedou na výlet*. Záměna s německým *der Bus* je zřejmá ve větě [...] *a bus jede do Marienbad*. V tomto případě je dobré přihlídnout i ke vlivu obecné češtiny. Někteří čeští mluvčí totiž zkracují *autobus* pouze na výraz *bus*. V korpusu SYN2000 (15) se základní tvar *autobus* vyskytuje celkem v 1656 případech a výraz *bus* v 96 případech.

Ve větě „Můz má oblek a *Binder*.“ Claudia nepřeložila *Binder* (pásek), protože byla přesvědčená o tom, že se český výraz bude podobat německému. Proprium *Marienbad* nepřekládala z téhož důvodu.

U věty „Má hezké šaty a dlouhu řetěz.“ je možné považovat výběr slova *řetěz* do jisté míry za chybu. Jsem toho názoru, že zdrobnělina *řetízek* by v tomto případě byla vhodnější.

Syntax

Výrazným jevem, který nás může upozornit na to, že mluvčí pochází z germánského prostředí, je neustálé vyjadřování podmětu (nejčastěji pomocí zájmena) ve větě, viz „*Ona* jmenuje Sarah.“ × „*Jmenuje se Sarah*.“, *ona vstává* × *vstává*, *ona před studna* × *je před studnou*, *ona drží konev* × *drží konev*, *ona jí* × *jí*, *ona ne má hlad* × *nemá hlad*, *ona je na stůl* × *je u stolu*, *on je neděle* × *je neděle*, *ona leží* × *leží*.

Dalším takovým jevem je například používání přivlastňovacích zájmen i v případech, kde v češtině není vyjádření posesivity nutné, ba dokonce je redundantní. V tomto textu je to věta „*Před její postel jsou boty*.“ Německá substantiva vyžadují určenost nebo neurčenost (např. členy určité, neurčité, zájmena přivlastňovací), v češtině je situace jiná.

I v tomto textu nalézáme chybu v umístění příklonky *se*: *muž dívá se* × *muž se dívá*. Claudia použila umístění příklonky v postpozici, které je nejčastější a zároveň je uváděno ve slovnících.

Pravopis

Z hlediska pravopisu je tento text v pořádku. Nedostatky jsou pouze čárky, eventuálně háčky. Popis těchto chyb je však uveden v odstavci věnovanému diakritice s přihlédnutím k fonetice.

Stylistika

Stylisticky pojala Claudia popis obrázků jako vyprávění v přítomném čase, ačkoli v několika málo případech zkusila použít i čas minulý. Vzhledem k omezeným znalostem češtiny bylo pro Claudii jednodušší použít jednoho vyprávěcího času a jednoduchých vět.

Cornelia

Výlet do Mariánské Lzně

Je devět hodin. Marie je do postele a budík zvoní. V půl desát Marie je do koupelna a koupat se. V půl jedenáct Marie pije spásu vodu. V poledne Marie obědvát s žena a muž dělát hezky oči. V jedno hodin Marie má koláč a dort ale muž tady není. Marie je zlostný. V půl třis Marie má mažage. V čtyři hodin Marie a muž podkame se a pije vína. Potom jdou tancovat a mají radost. V další neděli Marie je do postel a čtí, Becherovku vedle postel.

Fonetika a diakritika

V Corneliině textu lze najít chyby v diakritice a to: *Mariánske Lzně* × *Mariánské Lázně*, *desét* × *deset*, *obědvát* × *obědvat*, *můž* × *muž*, *podkame* × *potkáme* (respektive *potkají se*). Jiných chyb se v této rovině nedopustila.

Morfologie

Již v nadpisu použila Cornelia nominativu plurálu namísto genitivu plurálu: *Mariánske Lzně* × *Mariánských Lázní*. Ve větě [...] *a pije vína* [...] vytvořila Cornelia tvar plurálu podle vzoru město, což by bylo správné, kdyby substantivum víno nebylo látkové. Jistě existují případy, kdy je možné použít plurálového tvaru vína, ovšem nikoli ve výše uvedené větě.

U číslovek vyjadřujících čas, např. *v půl desát* × *v půl desáté*, *v půl jedenáct* × *v půl jedenácté*, *v jedno hodin* × *v jednu hodinu*, *v půl třis* × *v půl třetí*, *v čtyři hodin* × *ve čtyři hodiny*, použila taktéž chybných tvarů. U prvních dvou příkladů je zřejmé, že došla k analogii s jinými časovými údaji jako je: *deset hodin* nebo *jedenáct hodin*, *čtvrt na deset (jedenáct)*, *tři čtvrtě na deset (jedenáct)*. Další dva příklady je možné přičíst nepozornosti či neznalosti. Poslední příklad odkazuje k problematice, o níž jsem se zmínila již v Claudiině případě (*hodin* versus *hodiny*).

Slovesa *pije* a *čtí* skloňovala Cornelia jednotně: *pije* × *pije* a *čtí* × *čtí*. U několika sloves použila infinitivní tvar: *koupat se* × *koupe se*, *obědvát* × *obědvá*, *dělát* × *dělá*.

Na otázku gramatického rodu narazíme ve větě *Marie je zlostný*. Je pouze málo pravděpodobné, že by Cornelia špatně určila gramatický rod u slova Marie, neboť ten je stejný i v německém jazyce, zde se jedná o chybu z nepozornosti, konkrétně o použití slovníkového tvaru adjektiva.

Lexikologie

V několika případech došlo k záměně předložek. Jedná se konkrétně o tyto věty: „Marie je *do* postele.“ × „Marie je *v* posteli.“, „Marie je *do* koupelna.“ × „Marie je *v* koupelně.“ a „V další neděli Marie je *do* postel.“ × „Příští neděli je Marie *v* posteli.“ K záměně předložek došlo na základě chybného překladu, protože německé *ins* (*ins Bett*, *ins Badezimmer*) se v těchto příkladech překládá jako *v* a nikoli *do*. Je možné, že nedošlo k záměně předložek, nýbrž k záměně slovesa (*je* × *jde*). V takovém případě by byla volba předložek správná.

Spojení *další/příští neděli* předložku nevyžaduje ani v češtině, ani v němčině. Cornelia předložku *v* použila proto, že se říká *v neděli*, ale nevěděla, že společně s adjektivem *další/příští* se předložky *v* neuvžívá.

Cornelia se pokusila přeložit německé *das Heilwasser*, tj. léčivou vodu, ovšem část *Heil-* přeložila pomocí substantiva *spása*, nikoli pomocí adjektiva *léčivý*, *léčebný* (16).

Syntax

Pozice slovesa v české větě byla problematická. V několika větách uplatnila Cornelia tento slovosled: příslovečné určení času, podmět, přísudek (*v půl desát Marie je*, *v půl jedenáct Marie pí*, *v poledne Marie obědvát*, *v jednu hodinu Marie má*, *v půl třis Marie má*, *v čtyři hodin Marie a muž podkáme se*, *v další neděli Marie je*) Pro český slovosled by bylo přirozenější pořadí: příslovečné určení času, přísudek, podmět (což by odpovídalo i německému slovosledu v případě slovosledné inverze).

Pravopis

Krom chyb týkajících se diakritiky udělala Cornelia chyby ve způsobu zápisu dvou slov. Tyto odchylky jsou způsobeny pravděpodobněji neznalostí lexika jako takového, nežli neznalostí pravopisu. Viz *podkame* × *potkáme*, *mažage* × *masáže*.

Stylistika

Cornelia zvolila formu vyprávění v přítomném čase, s převahou jednoduchých vět a neutrální slovní zásobou. Pouze u obratu *dělat hezký oči* se uchýlila ke koncovce typické pro obecnou češtinu.

4.2.3 Diktát

Anetin starší bratr Anders je neustále zaměstnaný. Pracuje v Novo Nordisk jako ekonom a večer navštěvuje večerní kurzy pro manažery. Dvakrát týdně chodí do fitness centra Scala a o víkendech chodí do kaváren, klubů a na diskotéky, kde okouzlují holky. Anders vypadá moc dobře – je vysoký, světlolvasý, svalnatý a opálený a vždycky má to nejnovější oblečení od Hugo Bosse a brýle od Armaniho.

Diktovaný text měl prověřit především schopnost rozlišit české hlásky a znalost nového lexika. Nic jiného nežli lexikum a pravopis (nebo přesněji způsob zápisu) v této části hodnotit nebudu. Text pocházel z učebnice *dánštiny pro cizince* (17, s. 31), konkrétně ze třetí lekce, a jednalo se o můj překlad do češtiny. Tuto možnost jsem zvolila proto, že výše zmíněnou učebnici dánštiny pokládám za jednu z nejlépe zpracovaných učebnic cizího jazyka a texty v ní obsažené nebyly triviální a bez pointy, což bývá častým problémem učebních materiálů – totiž že žák je nucen neustále číst a poslouchat texty, které pro něj nejsou nijak zajímavé.

Claudia

Anettin starší bratre Anders je ne ustale saměstnani. Pracuje v novo Nordisk jako économ a večer náštévuje večerni cursy pro manažeri. Dva grat didné hodni do fitness centre skala a o veekendech hodni do kavaren, clubů a na discothekey kde okosloje holky.

Anders vipada moc dobře – je vysoký světlou vlasy, svalnaty a opaleni a vždezky ma to ne nověči oblečení od Hugo Bosse a brylé od Armaniho.

V Claudiině textu bylo možno najít několik druhů chyb a to:

- Transfer z jiných jazyků (němčina, angličtina a částečně francouzština): *Anettin* – v jiných jazycích se užívá zdvojeného *t*, v češtině se běžně píše pouze jedno; *économ* – vliv francouzského *économe*; *cursy* – hláska *k* je zapsána jako *c*, což lze přičítat vlivu anglického jazyka, neboť v němčině se například *kočka* zapíše *die Katze* a nikoli *die Catze*; *centre* – opět přenos z jiného jazyka – je možno uvažovat nad angličtinou i nad francouzštinou; *veekendech* – Claudia správně napsala jednoduché *v*, ale zdvojené *ee* je přenosem z anglického jazyka, stejně jako tvar *clubů*; *discothekey* – zapsáno dle německého *die Discothek*; *vždezky* – v němčině se *z* vyslovuje jako *c*, proto došlo k záměně; *grat* a *saměstnani* – v němčině se na začátku slova neznělá

souhláska vyslovuje jako znělá; *ne ustale* – Claudia využila mylně analogie s němčinou a záporu napsala jako samostatné slovo, což je v němčině obvyklé (zápor vzniká kupříkladu použitím slova *nicht* nebo *kein*), ačkoli i v jejím mateřském jazyce se využívá negačního morfému k vyjádření záporu (předpona *un-* viz *unmöglich*).

- Neznalost českého pravopisu: neznalost pravidel použití *y* a *i*: *samětnani* × *zaměstnaný*, *manažeri* × *manažery*, *didné* × *týdně*, *vipadá* × *vypadá*, *opalení* × *opálený*; neznalost způsobu zápisu proprií např. *ново Nordisk*; čárky v souvětí: *...a na diskoteky kde okosluje...* – ačkoli zde by se vyskytovala čárka i v německé větě. Usuzuji proto, že šlo spíše o chybu z nepozornosti.
- Kvantita samohlásek: *světlouvlasy* × *světlovlasy*, *grat* × *krát*, *svalnaty* × *svalnatý*, *opalení* × *opálený*, *neustale* × *neustále*, *oblečení* × *oblečený*, *brylé* × *brýle*, *ma* × *má*.
- Neznalost lexika a z toho plynoucí nesprávný zápis: *hodni* × *chodí*, *okosluje* × *okouzluje*, *vždezky* × *vždycky*.

Cornelia

Anetin starší bratr Andres je ne ustale samněstnaní. Pracuje v Novo Nordisk jako ekonom a večer navštěvuje večerní kurzy pro manažeri. Dvakrát týdně chodi do fitness centra Skala a o vikendech chodi do kavaren, klůbu a na diskoteky kde okouzluje holky. Andres vipada moc dobře – je vysoki světlo vlasy svalnatí a opáleni a vždicky ma to nenověsí oblečení od Hugo Bosse a brýlé od Armaniho.

- Transfer z jiných jazyků: *ne ustale* – jak již bylo zmíněno výše, došlo k analogii s používáním záporu v německé větě; *samněstnaní* – záměna *s* a *z* je častá, taktéž zdůvodněno výše.
- Neznalost českého pravopisu: *samněstani* × *zaměstnání*, *manažeri* × *manažery*, *vipadá* × *vypadá*, *vysoki* × *vysoký*, *opáleni* × *opálený*, *mě* × *mně*; absence čárky v souvětí *...na diskoteky kde okouzluje...*
- Kvantita samohlásek: *chodi* × *chodí*, *vikendech* × *vikendech*, *kavaren* × *kaváren*, *klůbu* × *klubů*, *diskoteky* × *diskotéky*, *vipada* × *vypadá*, *vysoki* × *vysoký*, *světlo vlasy* × *světlovlasy*, *opáleni* × *opálený*, *ma brýlé* × *má brýle*.
- Neznalost lexika: *nenověsí* × *nejnovější*.

4.2.4 Překlad

Překlad německého textu do češtiny jsem zvolila z jednoho hlavního důvodu – předpokládám, že zde nejmarkantněji vystoupí rozdíly mezi českým a německým jazykem. Nejvíce se projeví negativní transfer, a bude možno nejlépe zachytit projevy němčiny v češtině jako cizím jazyce.

Překládaný text (uvedený níže) pochází z jedenácté kapitoly učebnice *Německy s úsměvem 2* (18, s. 276). Tento text jsem vybrala, protože odpovídal jazykové úrovni obou mých žáků. Veškerou gramatiku, která se v textu objevovala, jsme měly probranou již několik měsíců před zadáním úkolu. Žákyně překládaly ve fázi, kdy se hodiny češtiny skládaly pouze z konverzace a procvičování předchozí látky – tj. základní české gramatiky.

Ernste Musik oder Rock?

A = Marek, B = Heike

A: Heike, wo warst du gestern abend? Ich habe dich im Studentenheim gesucht.

B: Ich war mit einer Bekannten im Nationaltheater.

A: Woher habt ihr die Karten gehabt? Es ist doch fast unmöglich, sie zu bekommen.

B: Früher war es so, jetzt nicht mehr. Aber ich habe sie lieber im Vorverkauf besorgt.

A: Ach so! Und was hat man gespielt?

B: Die „Verkaufte Braut“, eure Nationaloper. Ich war ganz begeistert, Smetana ist mein Lieblingskomponist, seine Musik finde ich großartig!

A: Also, ich muß zugeben, in Opern gehe ich ziemlich selten. Mich interessiert die ernste Musik nicht besonders. Viel lieber höre ich mir moderne Musik an.

B: Na ja, jeder hat eben seinen eigenen Geschmack. Aber warum hast du mich eigentlich gesucht?

A: Gut, daß du mich daran erinnerst. Nächste Woche findet in Prag ein Rockfestival statt, dort tritt auch eine bekannte englische Rockgruppe auf, und ich habe Karten gekriegt. Möchtest du nicht mitkommen?

B: Ein Rockkonzert? Ich weiß nicht, ich habe für diese Art von Musik nicht viel übrig, sie kommt mir zu laut und eintönig vor.

A: *Wie kannst du so etwas behaupten? Du warst bestimmt noch nie in einem Rockkonzert. Und die Atmosphäre im Publikum, das mußt du einmal miterleben, du wirst staunen!*

B: *Gut, ich gebe es auf, ich komme mit. Aber dafür mußt du mir versprechen, daß wir im Mai gemeinsam in ein Konzert des Prager Frühlings gehen. Einverstanden?*

A: *Meinetwegen. Bis Mai ist ja noch ziemlich lange hin.*

Claudia

A: *Heiku, kde byla jsi včera večer? Měla jsem hledat tebe.*

B: *Já byla jsem v národní divadlo se moje známy.*

A: *Kde měli dostávat karty? To je skoro nemožný dostávat ta.*

B: *Tak, častěji to byl. Ale mám raději v předprodej obstaráva.*

A: *Tak jo! A co měli hrát?*

B: *Naše narodni opera „Verkaufte Braut“. Byla jsem celý nadchnout, Smetanu je můj oblíbený komponista, jeho hudba nacházím velkolepý.*

A: *Tak, já musím přidávat, že jdu dost vzácný opera. Mně zajímat vážné hudba ne zvláště. Moc raději slyším moderní hudba.*

B: *Tak dobře, každý má jeho vkus. Ale proč měla jsi hledat do mi?*

A: *Dobře, že ty mně na tam prisamínaš. Příští týden je jeden rock festival v Prahu. Tam stupovat známý, anglický rock skupina a mám karty dostávat. Chceš ne přijít zároveň?*

B: *V rock koncertu. Ne vím, mám pro ta způsob od hudba na hodně zbylý. Ona k nahlas a jednot v árný.*

A: *Jak umíš ta tvrdit. Bylá jsi určitý jenom nikdy na rock koncertu. A nálada v publikum, že musíš jenom zažít.*

B: *Dobře. Já vzdávat, já jdu v ti. Ale za to musíš slibovat, že my společný jde v května v koncertu od „Praha leto“. Souhlasím.*

A: *Pro mne. Do května je ještě daleko.*

Fonetika a diakritika

Stejně jako u předchozích textů se i v překladu objevila problematika zápisu dlouhých samohlásek, viz *známy* × *známý* nebo *narodni* × *národní*, *bylá* × *byla*, *zažit* × *zažít*, *slyšim* × *slyším*.

Morfologie

Hned v prvním slově v překladu dochází k chybě ve skloňování, viz tvar *Heiku* × *Heike*. Jak již bylo zmíněno výše, probandky věděly, že čeština skloňuje i vlastní jména, ale měly potíže si zapamatovat jednotlivá pravidla pro vytvoření gramaticky správného tvaru. Jméno *Heike* se ale v češtině neskloňuje. *Jména, ve kterých koncovému -e/-é předchází ve výslovnosti tvrdá nebo obojetná souhláska, jsou většinou cizího původu (Mathilde, Elke, Heike, Daphne) a v současnosti nejčastěji zůstávají neskloňná; u těch, která mají svou českou obdobu zakončenou na -a (Mathilde – Mathilda) se můžeme setkat i se skloňováním podle vzoru žena (2. p. Mathildy) apod. Volba závisí na typu textu, pojmenovávané osobě a situaci. Např. v beletrii je počešťování jmen běžné, ale pokud jde o skutečnou osobu, např. v publicistickém textu, pak je u autorů patrná spíše snaha o zachování základních podob jména ve všech pádech, aby bylo čtenáři zřejmé, že žena se jmenuje např. Mathilde, nikoli Mathilda. (19)*

Další morfologickou chybou, vyskytující se v celém textu, je způsob přeložení perfekta. Claudie přeložila výraz *habe gesucht* jako *měla hledat*. Vidíme tedy, že věděla, že se jedná o minulý čas, a ten vyjádřila tvarem *měla* namísto doslovného *mám*, a příčestí minulé přeložila infinitivem, a to pomocí výrazu *hledat*. Tento jev se opakuje i u *měli dostávat* × *dostali* nebo *měli hrát* × *hráli* (respektive pasivní *hrálo se*), *mám dostávat* × *dostal jsem*. V tomto posledním případě již Claudia použila i v překladu pomocného slovesa *haben* přítomného tvaru.

Problematiku volby mezi dokonavým a nedokonavým tvarem slovesa zde nebudu rozvádět (*musíš slibovat* × *musíš slíbit*, *jde* × *půjdeme*, *dostávat* × *dostat*, *přidávat* × *přidat*), neboť tomuto gramatickému jevu se Claudia i Cornelia odmítly systematicky věnovat s odůvodněním, že to je příliš složité. Navíc se v praxi přesvědčily, že jim rodilý český mluvčí porozumí nezávisle na tom, zda užijí správně dokonavého/nedokonavého tvaru.

Problematika skloňování/časování, určení správné pádové vazby a následné zvolení odpovídajícího tvaru se projevila v následujících případech: v *národní divadlo* × v *Národním divadle*, *se moje známý* × *s mými známými*, v *předprodej* × v *předprodeji*, *naše národní opera* × *naši národní operu*, *Smetanu je* × *Smetana je*, *velkolepý* × *velkolepou*, *jdu dost vzácný opera* × *jde o dost (velmi) vzácnou operu* (zde se však prolíná i hledisko lexikologické

a syntaktické, neboť došlo k nesprávnému pochopení a přeložení věty, která by měla znít: „Na operu chodím poměrně vzácně“, *zajímat vážné hudba* × *zajímá vážná hudba*, *byla jsem nadchnout* × *byl jsem nadchnut* (jsem toho názoru, že žákyně použila kapesní slovník (13 str. 62), kde našla pouze slovo *begeistern*, nikoli *begeistert*), *slyším moderni hudba* × *poslouchám moderní hudbu*, *nálada v publikum* × *nálada v publiku*, *já vzdávat* × *já se vzdávám*, *jde* × *půjdeme*, *v května* × *v květnu*, *rock festival v Prahu* × *rockový festival v Praze*, *stupovat známý anglický rock skupina* × *vystupuje známá anglická rocková skupina*, *na rock koncertu* × *na rockovém koncertu*.

Celkově u slov, v nichž se vyskytovalo kompozitum *rock-*, došlo k transferu s němčinou, případně i angličtinou, kde se toto slovo nijak neskloňuje, a je otázkou, zda-li Claudia vůbec vyhodnotila slovo *rock* jako přídavné jméno, nebo zda jej chápala jako kompozitum (*Rockkoncert*). Pak by bylo pochopitelné, proč se nesnažila toto slovo nikterak skloňovat, a bylo by možné zařadit chyby s kompozitem *rock* do oddílu věnujícímu se lexikologii nebo morfologii.

Množství chyb ve skloňování souvisí také s použitím slovníku, neboť jsem mohla pozorovat, že když Claudia musela použít výraz, který neznala, nebo nepoužívala často, volila *slovníkové tvary*. Tj. například u substantiv nominativ singuláru, u verb infinitivní tvar, případně 1. osobu singuláru přítomného atp.

Dalším jevem, který jsem zmínila již u rozboru domácího slohu, je volba mezi vokalizovanou a nevokalizovanou předložkou. Zde *se moje známý* × *s mými známými* (*se svými známými*).

Podstatnou část chyb tvořilo i špatné skloňování, či přímo špatná volba zájmen (zde se dostáváme na hranici s lexikologií): *dostávat ta* × *dostat je*, *každý má jeho vkus* × *každý má svůj vkus* (což souvisí s tím, že česká zájmena *svůj*, *svá*, *své* se v němčině vyjadřují pomocí přivlastňovacích zájmen příslušné osoby), *na tam přisamínáš* × *to připomínáš*, *v ti* × *s tebou*.

V několika větách došlo ke špatnému určení rodu, viz: *byla jsem* × *byl jsem* (v tomto konkrétním případě jsem přesvědčena o tom, že chyba vznikla z nepozornosti, neboť je dost dobře možné, že Claudia během překládání přestala sledovat, která replika náleží postavě Marka a která postavě Heike), *ta způsob (diese Art)* × *ten způsob*, *ta tvrdit* × *to tvrdit* (opět se jednalo o chybu z nepozornosti, neboť v německém originále je *so etwas*, což by se dalo česky přeložit jako *něco takového*).

Pokládám za vhodné zmínit se o vlivu obecné češtiny. Claudia napsala větu: „To je skoro nemožný dostávat ta.“ × „Je skoro nemožné je získat.“ Lze samozřejmě přičítat použití tvaru *nemožný* tomu, že tak jej našla Claudia ve slovníku – že se jedná o základní formu tohoto

adjektiva. Já se však přikláním k vysvětlení, že tento tvar adjektiva zvolila Claudia z důvodu, že ho znala (stejně jako Cornelia) z běžné konverzace se svými kolegyněmi ze školky. Již výše byly uvedeny příklady typu „To je skvělý!“, „To je velmi těžký.“

Václav Cvrček píše: [...] je tedy možné konstatovat, že pro porozumění mluvenému jazyku (například u cizinců) je nezbytná znalost jevů obecné češtiny. Zároveň však proniká nezanedbatelné procento těchto jevů stále více i do psaného jazyka, což ještě více podtrhuje nutnost poznání obecné češtiny [...] Znalost obecné češtiny je tak nutnou, nikoli však postačující podmínkou pro porozumění běžnému mluvenému jazyku. (20, s. 178)

Jak již bylo zmíněno na začátku, obě moje žákyně upřednostňovaly mluvenou formu češtiny, protože s češtinou mimo výukové hodiny přicházely do styku pouze mezi kolegyněmi a v obchodech. I ve svém vlastním projevu používaly prvky obecné češtiny, které následně převáděly i do projevu psaného, viz předchozí příklady.

Lexikologie

Při překladu se dalo očekávat, že ne vždy dojde ke vhodnému výběru slova, neboť ke kvalitnímu překladu je potřebná pokročilá znalost jazyka a schopnost odlišit nuance mezi jednotlivými významy, které bývají uvedeny ve slovníku. Proto Claudia zaměnila *karty* × *lístky* (*vstupenky*).

V mnoha případech došlo k doslovnému překladu. Především pokud se jednalo o použití slovesa s předložkovou vazbou – např. *in ein Rockkonzert* tj. *v rock koncertu* × *na rockový koncert*, *diese Art von Musik* tj. *způsob od hudba* × *druh hudby* nebo *viel lieber* tj. *moc raději* × *mnohem raději*. Naopak v jednom případě bylo dobré držet se německé vazby, a to u *ich komme mit* tj. *jdu v ti* × *půjdu s tebou*.

K nedostatečnému rozlišení jednotlivých významů slov došlo u spojení [...] *seine Musik finde ich* [...] tj. *jeho hudba nacházím velkolepý* × *jeho hudba je podle mého velkolepá*.

V obsáhlejší německo-českém slovníku (12, s. 182) jsou jako základní významy slovesa *finden* uvedeny výrazy *nacházet*, *nalézt*, *najít*, *shledávat*. Ve slovníku kapesním (13, s. 128), s nímž moje žákyně pracovaly převážně, jsou jako primární významy uvedena slova *najít*, *nalézt*, a až jako sekundární významy pojmy *shledávat* a *považovat*. V internetovém slovníku společnosti Seznam.cz jsou opět jako základní významy uvedena slova *najít*, *nacházet*, *nalézt* (21).

Je tedy jen přirozené, že Claudia zvolila jeden ze základních významů a již nehledala vhodnější spojení jako *podle mého názoru* nebo *podle mne*. Stejná situace nastala u *ich muss zugeben* tj. *musím přidávat* × *musím dodat*, u *mitkommen*, kdy odlučitelná předpona *mit* byla

přeložena jako *zároveň* × *společně* nebo u *umíš tvrdit* × *můžeš tvrdit*, *zu laut* tj. *k nahlas* × *příliš nahlas*, *slyším* × *poslouchám*, *einverstanden* tj. *souhlasím* × *domluveno*.

U slova *komponista* se projevil pozitivní transfer z němčiny, neboť toto slovo se používá i v češtině, byť obvyklejší je výraz *skladatel*. Zkusila jsem zadat slova *komponista* a *skladatel* do vyhledávače v korpusu SYN2000 (v rámci veřejného přístupu) a výsledky potvrdily mé očekávání: slovo *skladatel* se ve svém základním tvaru vyskytovalo 1352krát, zatímco *komponista* pouze 8krát (15).

Psaní a vyjadřování záporu je dalším bodem, který chci zmínit. V němčině se zápor nejčastěji vyjadřuje záporkou *nicht*, která se píše jako samostatné slovo. V češtině, vyjadřujeme-li zápor u sloves, záporku *ne-* píšeme dohromady. Claudia se držela německého pravidla: *chceš ne* × *nechceš*, *ne vím* × *nevím*. Dále došlo k doslovnému překladu u *nicht besonders* tj. *ne zvláště* × *nijak zvlášť*. V němčině je možno použít zápor ve větě pouze jedenkrát, což v češtině opět neplatí, a proto Claudia přeložila větu následovně: „Bylá jsi určitý jenom nikdy na rock koncertu.“ × „Určitě jsi ještě nikdy nebyla na rockovém koncertu.“

Volba mezi adjektivem a adverbiem se také ukazuje jako problematická: *určitý* × *určitě*, *častější* × *dřív*, *společný* × *společně*.

K vyložení špatnému překladu došlo v těchto případech: [...] *ich habe für diese Art von Musik nicht viel übrig* tj. *mám pro ta způsob od hudba na hodně zbylý* × *nejsem tomuto druhu hudby příliš nakloněn*, *Prager Frühlings* tj. *Praha leto* × *Pražské jaro*, *meinetwegen* tj. *pro mne* × *pro mne za mne*. V prvním případě se jedná o chybu z důvodu ustálené vazby, *übrig* sice znamená *zbylý*, *ostatní*, ale ve spojení *habe für etw. übrig* se do češtiny překládá jako *být nakloněn komu* (12, s. 562). Druhý případ je ukázkou buďto chyby z nepozornosti, nebo špatně zafixovaného pojmu. Třetí případ je ukázkou toho, že fráze se velmi špatně překládají, zvlášť pokud mluvčí nezná odpovídající frázi či výraz v cílovém jazyce. *Meinet-* skutečně znamená *pro mne*, *kvůli mně*, ale v tomto případě se jednalo o spojení *pro mne za mne* případně *budiž*.

Syntax

Ze syntaktického hlediska dochází k chybovosti v případě umístění tvarů *jsem/jsi* na správnou pozici ve větě. Štícha k pozici příklonek, zejména morfémů *jsem*, *jsi*, *se* a *si* píše, že *pravidlo, podle nějž stává příklonka za prvním přízvukným úsekem ve větě, způsobuje, že ve tvaru minulého času stojí tvar pomocného slovesa jsem nebo jsi někdy za l-ovým tvarem slovesným (v postpozici) a jindy před ním (v antepozici)* (7, s. 125). (Následuje výčet jednotlivých

možností a příkladů umístění příklonek ve větě.) Je tedy zřejmé, že není jednoduché předat žákyním, které nemají přílišný zájem o učení se pravidel, jednoznačnou informaci o tom, jak umisťovat příklonky ve větě. Nejčastěji probandky nechávaly tvary *jsem/jsi/se/si* v postpozici: „Kde byla jsi včera večer?“ × „Kde jsi byla včera večer?“, „Já byla jsem [...]“ × „Já jsem byla [...]“

Dále Claudia velmi často používá vyjádřený podmět i ve větách, kde je to v češtině pocíťováno jako redundantní, viz: „Já byla jsem v národní divadlo se moje známy.“ × „Byla jsem v Národním divadle se svými známými.“, „Tak, já musím přidávat, že jdu dost vzácný opera.“ × „Takže, musím dodat, že na operu chodím zřídka.“, „Dobře, že ty mně na tam přisamínáš.“ × „Dobře, že mi to připomínáš.“, „Já se vzdávat, já jdu v ti.“ × „Vzdávám se, půjdu s tebou.“, „[...] že my společný jde v května [...]“ × „[...]že společně půjdeme v květnu [...]“.

Claudia ne vždy dokázala umístit zájmeno na správné místo ve větě: „To je skoro nemožný dostávat ta.“ × „Je skoro nemožné je dostat.“ nebo „Jak umíš ta tvrdit?“ × „Jak to můžeš tvrdit?“

Pravopis

K několika pravopisným chybám (nepřesnostem) došlo i v tomto typu textu, ačkoli na jeho vypracování měla Claudia několik týdnů, během nichž mohla provést kontrolu správnosti zápisu slov například podle slovníku nebo podle svých poznámek z hodin. Zde uvedu několik příkladů: *narodni divadlo* × *Národní divadlo*, *mně zajímat* × *mě (mne) zajímá*, *přisamínáš* × *připomínáš*. O problematice psaní velkých písmen u proprií jsem se již jednou zmínila. Psaní *mě/mně* hodnotím v tomto případě jako okrajovou záležitost, neboť nepředpokládám, že Claudia byla schopná určit pád, s nímž se pojí sloveso *zajímat*, a proto napsala *mně*. Tato chyba souvisí také s tím, že velmi často i v jiných písemných projevech používala tvar *mne* a pokud ten nebyl správně, zvolila graficky podobný tvar *mně*. Poslední příklad je ukázkou nepozornosti, případně špatného zapamatování slova.

Cornelia

Vážně hudba nebo Rock?

- *Heike, kde byla jsi včera večer? Měla jsem hledat do studentská kolej.*
- *Byla jsem v národní divadlo s můj známý.*
- *Odkud měla jste vstupenky? To je nemožně dostávat vstupenky!*
- *Bývalý ano a teď ne. Ale mám koupit do předprodej.*
- *Ah jo! A co se dějila?*
- *Vaše národní opera: prodána nevěsta. Byla jsem nadšený. Smetana je moje oblíbený komponist, jeho hudba je velkolepý!*
- *Tak, musím přiznávat, půjdu do opera není často. Nemám ráda vážně hudba. Ráda poslouchám moderní hudba.*
- *No, každý má vlastní chuť. Ale proč měla jsi hledat mě?*
- *Dobře, co ty připomínaš. Příští týden je Rockfestival do Prahy a tam je anglický Rockskupina a mám výstupenky. Máš chuť?*
- *Do Rockkoncert? Nevím, nemám ráda Rockmusik, ona je hlučný a jednotvárný.*
- *Jak můžeš tvrdit? Byla jsi nikdy do Rockkoncert. Atmosfíra do publikum je dobry. Budeš se divit!*
- *Dobře, půjdu. Ale zato musíš slíbit, že v květnu společně půjdem na pražské jaro. OK?*
- *OK. Do května je ještě daleko.*

Fonetika a diakritika

I zde Cornelia v několika případech zapoměla připsat čárku nad hlásku a označit tím kvantitu, a nebo naopak měla pocit, že diakritické znaménko je tam, kde se obvykle v češtině nepíše: *prodána* × *prodaná*, *příšti* × *příští*, *dobry* × *dobry* respektive *dobrá*.

Morfologie

Cornelia na rozdíl od Claudie přeložila již nadpis celého článku, a hned se dopustila chyby, když namísto adjektiva použila adverbium: *vážně* × *vážná*. Téhož omylu se dopustila i u slova *nemožně* × *nemožné*. Tento problém se zaměňováním adjektiv a adverbii je možné přisoudit tomu, že v němčině mají oba slovní druhy ve většině případů stejný tvar a německý mluvčí adverbia od adjektiv rozliší dle kontextu věty, například *Es ist schön* (*Je hezky*) × *Anna ist schön* (*Anna je hezká*).

Cornelia překládala stejně jako Claudia německé perfektum do češtiny nikoli jako jedno slovo – préteritum, nýbrž doslovně, tzn. pomocné sloveso a infinitiv nebo příčestí: *měla jsem hledat* × *hledala jsem*, *mám koupit* × *koupila jsem* respektive *obstarala jsem*, *měla jsi hledat* × *hledala jsi*.

Zápor ve větě Cornelia vyjádřila pouze jedním záporným slovem ve větě, jak je obvyklé v němčině: „Byla jsi nikdy do rockkoncert.“ × „Nikdy jsi na rockovém koncertu nebyla.“

V několika případech došlo k vytvoření nesprávných tvarů slov: *v národní divadlo* × *v Národním divadle*, *s můj známý* × *s mým známým*, *do předprodej* × *do předprodeje*, *měla jste* × *jste měli*, *nemám rád vážně hudba* × *nemám rád vážnou hudbu*, *byla nadšený* × *byla nadšená*, *moje oblíbený komponist* × *můj oblíbený komponista*, *do opera* × *do opery*, *poslouchám moderní hudba* × *poslouchám moderní hudbu*, *anglický Rockskupina* × *anglická rocková skupina*, *hlučný a jednotvárný* × *hlučná a jednotvárná*, *atmosfira do publikum je dobrý* × *atmosféra v publiku je dobrá*, *půjdem* × *půjdeme*. Jak jsem již zmínila u rozboru morfologických chyb u Claudie, také u Corneliie dochází k používání základních *slovníkových* tvarů slov, a to především ve chvíli, kdy je věta příliš dlouhá nebo spojení slov je pro žákyni neobvyklé.

Poslední příklad *půjdem* × *půjdeme* dokládá Corneliinu znalost obecné češtiny. Cornelia nejenom v tomto textu, ale i v běžném hovoru používala znaky převzaté z obecné češtiny (vynechávání některých koncovek u sloves, koncovka *-ý* namísto *-é* u adjektiv stojících před substantivy rodu středního v jednotném čísle, koncovka *-ej* namísto *-ý* u adjektiv stojících před substantivem rodu mužského atp.).

Došlo ke špatné volbě u vidových dvojic, viz *dostávat* × *dostat*, *přiznávat* × *přiznat*, *půjdu* × *chodím*.

Nevhodný tvar slovesa byl použit v otázce „A co se dějila?“ × „A co se dělo?“. Cornelia pravděpodobně znala obrat „Co se děje?“ a na základě svých poznatků o tom, jak je možné vytvořit minulý čas, došla k výše zmíněnému výrazu. Koncovku *-a* zvolila s největší pravděpodobností z toho důvodu, že veškerá slova, která se učila, se učila s ohledem na svou osobu a ženský kolektiv v práci. Proto používala ženský rod u sloves velmi často – i ve výše uvedeném případě. Dalším příkladem může být „Nemám ráda vážně hudba.“ × „Nemám rád vážnou hudbu.“ Tato věta náleží postavě *Marka*. Ačkoli je možné uvažovat i o tom, že Cornelia přestala sledovat, komu patří jednotlivé věty rozhovoru.

Problematika slov *rock-* × *rockový*, tedy volba mezi vytvořením adjektiva a použitím kompozita, již byla nastíněna v morfologickém rozboru Claudiina překladu (viz str. 40). Nepokládám proto za nutné se tomuto jevu znovu věnovat.

Lexikologie

V této oblasti činily Cornelií jisté potíže předložky (Jsem si vědoma, že předložkové vazby spadají do okruhu syntaxe. V tomto případě je však řadím k problémům lexikálním, protože probandky volily špatné předložky z důvodu špatného překladu/zapamatování významu předložky.): *do studentská kolej* × *na studentské koleji*, *do předprodej* × *v předprodeji*, *Rockfestival do Prahy* × *rockový festival v Praze*, *do Rockkoncert* × *na rockový koncert*, *do publikum* × *v publiku*.

Ve spojení *každý má vlastní chuť* × *každý má vlastní vkus* došlo k záměně významů. Jako primární význam slova *Geschmack* je sice uváděno *chuť* (12, s. 219), ale v tomto případě český mluvčí pociťuje, že vzhledem ke kontextu věty by byl vhodnější výraz *vkus*.

Některá chybně (nepřesně) napsaná slova přičítám nepozornosti, případně špatné znalosti lexika nežli vlivům jiných jazyků: *ah jo* × *ach jo*, *výstupenky* × *vstupenky*, *atmosfíra* × *atmosféra*.

Stejně jako Claudia použila Cornelia výraz *komponist* místo běžnějšího *skladatel*. Germanismus Cornelia plně zachovala také u *Rockmusik* × *rocková hudba*.

Překlad si žákyně usnadnila nahrazením německého *Einverstanden* a *Meinetwegen* zkratkou *OK* (6, str. 508). Používání této zkratky lze přisoudit jak vlivu anglického jazyka (v němčině i v češtině), tak hovorové češtině. V Corneliině překladu byla zkratka použita nejen s jistým posunem jako výraz souhlasu, ale také místo zjišťovací otázky. Další nepřesnosti se Cornelia dopustila zde: „Půjdu do opera není často.“ × „Na operu chodím zřídka.“

Syntax

Cornelia systematicky používala příklonky v postpozici nezávisle na druhu věty či větné inverzi: „Kde byla jsi včera večer?“ × „Kde jsi byla včera večer?“, „Odkud měla jste vstupenky?“ × „Odkud jste měla vstupenky?“

V některých případech přidala zájmeno do věty, ačkoli to nebylo nezbytně nutné: „*To* je nemožné dostávat vstupenky!“ × „Je nemožné dostat vstupenky!“ nebo „[...] *ona* je hlučný a jednotvárný.“ × „[...] je hlučná a jednotvárná.“ Naopak ve větě, kde by bylo použití ukazovacího zájmena vhodné, jej nenapsala: „Jak můžeš tvrdit?“ × „Jak to můžeš tvrdit?“ Ve větě „Dobře, co ty připomínáš.“ došlo k výraznému zjednodušení původní německé věty „Gut, dass du mich daran erinnerst.“, tedy „Je dobře, že mi to připomínáš.“

Pravopis

Některá slova, respektive substantiva, psala Cornelia podle německé zvyklosti s velkým počátečním písmenem: *Rock*, *Rockskupina*, *Rockmusik*, *Rockkoncert*. Nabízejí se dvě vysvětlení: Cornelia tato slova vnímala jako propria, nebo nevěděla, jak výrazy adekvátně přeložit do češtiny, a proto je nechala v původním tvaru včetně počátečního velkého písmena.

Naopak malá písmena se vyskytovala v těchto případech: *národní divadlo*, *prodaná nevěsta* a *pražské jaro*. Pro Cornelii bylo jistě snazší psát všechna slova s malými počátečními písmeny, nežli přemýšlet o tom, kdy se píše velké písmeno a kdy malé.

5 Závěr

Analýza jazykového materiálu probandek potvrzuje to, co jsem předpokládala na začátku: největší problémy ve výslovnosti a při následném grafickém zápisu činily jevy pro Němce nezvyklé. Ať již to je označování kvantity vokálů čárkami nebo hlásky *č, t', d', ř, ch, ň, ž*.

Z morfologického hlediska bylo problematické rozlišit gramatické rody substantiv na základě rozřídění substantiv do rodů, následné rozlišení na jednotlivé vzory a z toho vyplývající způsob deklinace. V němčině sice stejně jako v češtině rozlišují tři rody, ale tyto kategorie si vzájemně zcela neodpovídají, takže docházelo k negativnímu transferu.

S deklinací souvisí pády. Pádů v českém jazyce používáme sedm, zatímco němčina zná pouze čtyři. Zmiňuji-li se o pádech, nesmím opomenout ani pádové a předložkové vazby u jednotlivých sloves, které není vždy možné určit podle nějakého pravidla. To však není ničím neobvyklým, neboť i čeští studenti se musejí většinu německých slovesných vazeb učit pamětně, protože ne vždy se shoduje užití české a německé předložky a/nebo pádu.

Rozlišování adverbii a adjektiv bylo pro mé žákyně překvapivě náročné, neboť ze své zkušenosti z němčiny očekávaly, že základní tvar adjektiva i adverbia se bude shodovat. Zajímavý byl vliv obecné a hovorové češtiny na skloňování mých žákyň, neboť obě se k nespisovné varietě češtiny poměrně brzy přiklonily. Považuji to za přirozené, neboť předpokládám, že většina českých mluvčích při neformálních příležitostech používá češtinu hovorovou (obecnou), nikoli spisovnou.

S tímto tématem souvisejí germanismy. Ať již obsažené v neutrální slovní zásobě, nebo pocházející ze slangu. Poukazování na podobnost některých českých a německých slov vedlo jak k rychlejšímu zapamatování nového slova, tak k motivaci žákyň, protože je potěšilo, že naše – na první pohled tolik rozdílné – jazyky mají něco společného. To pro mne bylo potvrzením zkušenosti, že je dobré zahrnout do výuky i něco málo z historie našich zemí a vzájemného ovlivňování našich jazyků.

Jedním z největších úskalí češtiny (pokud pomínu, že probandky hodnotily češtinu celkově jako jeden obrovský problém, plný mnoha dalších dílčích překážek) byly vidové dvojice. Ty totiž v němčině neexistují a vid se vyjadřuje například pomocí různých předpon, fázových nebo modálních sloves. Probandky se obvykle naučily tu část vidové dvojice, kterou používaly nejčastěji, nezávisle na tom, zda se jednalo o vid dokonavý nebo nedokonavý.

V lexikální oblasti docházelo k chybám většinou z důvodu nedostatečné slovní zásoby, špatného zapamatování slova, chybnému pochopení významu, případně z důvodu nerozlišení nuancí mezi slovy synonymními.

Syntax byla pro mé žákyně lehká do té doby, dokud nezačaly používat složitější věty. Pakliže k takové situaci došlo, projevoval se ve slovosledu i jednotlivých, například slovesných, vazbách vliv německého jazyka. V němčině je slovosled přeci jen daný pevněji, než je tomu v češtině.

Pravopisné hledisko bylo v mé práci okrajové, přesto zajímavé. Některá pravidla byly probandky schopny uplatnit. Některým chybám se vyhnuly především proto, že při učení slov si zapamatovaly i způsob, jakým se konkrétní výraz píše. Psaní velkých a malých písmen bylo výrazným problémem, protože v okamžiku, kdy mé žákyně zjistily, že v češtině neplatí stejné pravidlo jako v němčině – totiž psaní všech substantiv s velkým počátečním písmenem – psaly s velkým písmenem pouze vlastní jména osob (za předpokladu, že je za vlastní jména považovaly).

Stylistikou jsem se zabývala pouze u písemných cvičení, která probandky měly vypracovat samostatně. Jak jsem očekávala, volily převážně věty jednoduché. To je přirozené pro každého, kdo používá nový jazyk, neboť pravděpodobnost, že se dopustí mnoha chyb ve strohé větě, je několikanásobně menší než v případě psaní dlouhých souvětí.

Na úplný závěr lze říci, že ačkoli se jednalo o případovou studii dvou konkrétních německých mluvčích, potvrdilo se na předchozích stránkách, že mnohé jevy transferu mezi češtinou a němčinou – ať již pozitivní, nebo negativní – vyskytující se na obecné rovině, lze přirozeně nalézt v konkrétních případech. A naopak jevy, které pozorujeme u konkrétních mluvčích, nás mohou dovést k obecným poznatkům.

Citovaná literatura

1. HENDRICH, J. et al. *Didaktika cizích jazyků*. Praha : SPN, 1988.
2. ODLIN, T. *Language Transfer. Cross-linguistic influence in language learning*. Cambridge : Cambridge University Press, 1989.
3. VAŠEK, A. *Kontaktní lingvistika a její perspektivy*. Praha : Češtinář 7, 1996. Citováno dle: TÖLGYESI, T.: *Lexikální germanismy v dnešní češtině*, Piliscsaba, 2009. Diplomová práce.
4. HAVRÁNEK, B. Die sprachlichen Beziehungen zwischen dem Tschechischen und Deutschen. In *Deutsch-tschechische Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur : Aufsätze und Studien II*. (Hrsg.) HAVRÁNEK, B.; FISHER, R. Berlin, 1965, s. 15-18.
5. ŠLOSAR, D. *Česko-německé jazykové kontakty*. Praha : Paseka, 2002. 6. KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha : SPN, 2005.
7. ŠTÍCHA, F. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha : Argo, 2003.
8. KARLÍK, P., NEKULA, M. et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Brno : Nakladatelství Lidové noviny, 1995.
9. MACHAČ, P. *Výslovnost němčiny*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2007.
10. PALKOVÁ, Z. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 1997.
11. DRMLOVÁ, D. *Německy s úsměvem 1*. Praha : Knihcentrum, 1996.
12. *Německo-český, česko-německý slovník*. Olomouc : Fin Publishing, 2004.
13. *Německo-český, česko-německý kapesní slovník*. Brno : Lingea, 2007.
14. Seznam slovník. *Seznam*. [Online] Seznam.cz. [Citace: 24. Duben 2011.] Dostupný z WWW: <http://slovník.seznam.cz/?q=Brunnen&lang=de_cz>.
15. Veřejný přístup ke korpusu SYN2000. *Český národní korpus*. [Online] Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. [Citace: 23. Duben 2011.] Dostupný z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz/verejny.php>>.
16. Seznam slovník. *Seznam*. [Online] Seznam.cz. [Citace: 23. Duben 2011.] Dostupný z WWW: <http://slovník.seznam.cz/?q=heil&lang=de_cz>.
17. BOSTRUP, L. *Danskere, en lærbog i dansk for udlandinge*. Denmark : Alfabet, 2008.
18. DRMLOVÁ, D. *Německy s úsměvem 2*. Praha : Knihcentrum, 1996.
19. Osobní jména ženská zakončená ve výslovnosti na [-e, -é; -o, -ó; -u, -ú; -i, -í]. *Internetová jazyková příručka*. [Online] Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, 2008. [Citace: 8. Květen 2011.] Dostupný z WWW: <<http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=351>>.
20. *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2006-2007*. Praha : Akropolis, 2007.
21. Seznam slovník. *Seznam*. [Online] Seznam.cz. [Citace: 6. Únor 2011.] Dostupný z WWW: <http://slovník.seznam.cz/?q=finden&lang=de_cz>.

Literatura

- ANDRÁŠOVÁ, H. Metodické zásady nábviku české výslovnosti pro výuku cizinců (ukázka z připravované publikace „Na cestě za češtinou“). In *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ)*. 2006-2007. s. 79-94.
- ARABSKI, J. Language Transfer In Language Learning and Language Contact. In *Cross-linguistic Influences in the Second Language Lexicon*. 2006, s. 12-21.
- BOSTRUP, L. *Danskere, en lærbog i dansk for udlandinge*. Denmark : Alfabet, 2008.
- BULEJČIKOVÁ, P. Musí být cvičení ve vyučování češtiny pro cizince nuda? In *Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ)*. 2003-2005, s. 119-129.
- CVRČEK, V. Rozdíl mezi psanou a mluvenou češtinou – kde je místo obecné češtiny? In *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ)*. 2006-2007, s. 171-179.
- CVRČEK, V. et al. *Mluvnice současné češtiny*. Praha. Nakladatelství Karolinum. 2010.
- ČECHOVÁ, M.; Styblík, V. *Čeština a její vyučování*. Praha : SPN, 1998.
- DRMLOVÁ, D. *Německy s úsměvem 1*. Praha : Knihcentrum, 1996.
- DRMLOVÁ, D. *Německy s úsměvem 2*. Praha : Knihcentrum, 1996.
- ESCHER, G. Čeština na základě švýcarské němčiny aneb když kolega je kamarád. In *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ)*. 2006-2007, s. 143-151.
- HAVRÁNEK, B. Die sprachlichen Beziehungen zwischen dem Tschechischen und Deutschen. In *Deutsch-tschechische Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur : Aufsätze und Studien II*. (Hrsg.) HAVRÁNEK, B.; FISHER, R. Berlin, 1965, s. 15-18.
- HENDRICH, J. et al. *Didaktika cizích jazyků*. Praha : SPN, 1988.
- HOLÁ, L. Zprostředkovací (mediační) jazyk v hodinách češtiny – ano či ne? In *Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ)*. 2003-2005, s. 33-38.
- HRDLIČKA, M. Jak vykládám cizincům aspekt. In *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ)*. 2003-2005, s. 21-26.
- HRDLIČKA, M. K podobě mluvnické poučky v učebnicích pro cizince. In *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ)*. 2006-2007. s.49-53.
- JANÍKOVÁ, V. *Výuka cizích jazyků*. Praha : Grada, 2011.
- KARLÍK, P., NEKULA, M. et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Brno : Nakladatelství Lidové noviny, 1995.
- LUKÁŠOVÁ, J. Obecná čeština z pohledu studentů – českých i nerodilých mluvčích. In *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ)*. 2006-2007, s. 181-187.
- MACHAČ, P. *Výslovnost němčiny*. Praha : Nakladatelství karolinum, 2007.
- MOJŽÍŠEK, L. *Vyučovací metody*. Praha : SPN, 1988.

- NEWERKLA, S. M. Význam kontrastivní analýzy češtiny a rakouských variet němčiny pro výuku češtiny jako cizího jazyka. In *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ)*. 2006-2007. s. 115-141.
- NĚMEČEK, M. *Stručný slovník didaktické techniky a učebních pomůcek*. Praha : SPN, 1985.
- ODLIN, T. Could a Contrastive Analysis Ever be Complete? In *Cross-linguistic Influences in the Second Language Lexicon*. 2006, s. 22-35.
- ODLIN, T. *Language Transfer. Cross-linguistic influence in language learning*. Cambridge : Cambridge University Press, 1989.
- PALCOVÁ, Z. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 1997.
- TARTIER, E. Akční výuka češtiny jako cizího jazyka pro děti i dospělé. In *Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ)*. 2003-2005, s. 157-160.

Dodatek A – Dotazníky

Jméno: Claudia
Příjmení: Böhland
Datum narození: 18. dubna 1985
Místo narození: Freiberg, Sasko
Místa pobytu: Bastensee, Mannheim, Freiberg a nyní Praha
Vzdělání: učitelství pro mateřské školy
Zaměstnání: učitelka v česko-německé mateřské škole
Mateřský jazyk: němčina
Další jazyky: angličtina (od 9 let) a francouzština (od 13 let)
Forma výuky: výuka cizích jazyků na základní a střední škole
Aktivně používané jazyky: němčina a angličtina

Jméno: Cornelia
Příjmení: Janzen
Datum narození: 21. června 1973
Místo narození: Bielefeld, Severní Porýní-Vestfálsko
Místa pobytu: Bielefeld, nyní Praha
Vzdělání: učitelství pro mateřské školy, diplom Sociální pedagožka (7 semestrů na univerzitě)
Zaměstnání: pedagogická vedoucí v česko-německé mateřské škole
Mateřský jazyk: němčina
Další jazyky: angličtina (od 11 let) a francouzština (od 16 let)
Forma výuky: výuka cizích jazyků na základní a střední škole, 4týdenní jazykový kurz v Anglii
Aktivně používané jazyky: němčina a angličtina